

**„Scrie, prietene, scrie! Scrie prin imposibil!”
(Petru Caraman)**

PAGINI INEDITE DIN CORESPONDENȚA DINTRE ION MUȘLEA ȘI PETRU CARAMAN

Cosmina TIMOCE-MOCANU*

Paginile din corespondența reprezentanților etnologiei românești sunt documente deosebit de importante pentru a înțelege istoria acestei discipline, mai ales atunci când ele au circulat între personalități proeminente, așa cum au fost Petru Caraman și Ion Mușlea. Odată cu schimbul epistolar dintre cei doi, oferim, în cele ce urmează, o primă lectură a lui, sugerată de temele mari pe care, plecând de la general la particular, le subîntinde, în opinia noastră, această corespondență: dinamica instituțiilor unde au activat cei doi intelectuali și traseele lor profesionale, reprezentanții comuni ai rețelei de specialiști din jurul celor doi, modul cum s-a constituit și a funcționat relația profesională și personală dintre Ion Mușlea și Petru Caraman și, în sfârșit, proiectele științifice ale fiecăruia, așa cum se reflectă ele în scrisori.

Înainte de a trata aceste teme, considerăm necesare câteva repere de ordin cantitativ și formal. Așa cum îl propunem acum tiparului, schimbul epistolar între cei doi etnologi totalizează un număr de 25 de scrisori, acoperind un interval de corespondență de 34 de ani, prima scrisoare de care dispunem fiind adresată lui Caraman la 28 aprilie 1931, iar ultima, destinată lui Mușlea, la 17 octombrie 1965.

Mai exact, reproducem 18 scrisori expediate de către Ion Mușlea etnologului ieșean, dintre care 16 au fost transcrise după xerocopiile făcute originalelor păstrate în Arhiva cărțurarului Petru Caraman și puse nouă la dispoziție, cu multă generozitate, de profesorul Ion H. Ciobotaru, iar alte două au fost transcrise după copiile unor dactilograme păstrate în Fondul de corespondență al Arhivei de Folclor a Academiei Române din Cluj, scrisoarea originală fiind transmisă, desigur, în direcția destinatarului. Într-un singur caz – scrisoarea dată de Mușlea în „Ziua Unirii 1965” – ni s-a păstrat atât copia, nesemnată, la Cluj, cât și originalul, ajuns la Iași, la destinatar. Păstrând numerele

---

* Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, Cluj Napoca – România.

de identificare dobândite prin aranjarea acestor documente după autori, în ordinea cronologică a expedierii, putem observa că, în cazul celor adresate de Ion Mușlea lui Petru Caraman, avem două cărți poștale (5, 6), restul fiind scrisori propriu-zise. Documentele 2, 3, 8 și 15 sunt dactilograme, iar celelalte au fost scrise de mână, cu cerneală, pe hârtie obișnuită sau, în unele situații, pe foi tipizate, cu antetul Arhivei de Folclor a Academiei Române.

Inversând sensul relației epistolare, reproducem, de asemenea, șapte scrisori expediate de Petru Caraman lui Ion Mușlea, în intervalul 1963-1965, transcrise după documentele originale, incluse de curând în Fondul de corespondență al Arhivei de Folclor a Academiei Române. După genul documentului, este vorba despre o singură carte poștală (numărul 2 în lista celor destinate de Caraman lui Mușlea), restul fiind scrise cu o caligrafie impecabilă pe foi A4 îndoite.

Dialogul epistolar dintre Ion Mușlea și Petru Caraman a avut, însă, cu certitudine, mai multe episoade decât cele care s-au păstrat. Argumentul îl constituie chiar mărturisirea pe care folcloristul clujean o face, în 1965, în textul memorialistic intitulat *Din activitatea mea de folclorist*, când, referitor la parcursul relației sale cu savantul ieșean, spune: „Profesorul *Petru Caraman* e întâiul cercetător căruia m-am adresat pentru colaborare la Anuar, în anul 1931, fără să-l fi cunoscut deloc. [...] Am rămas în corespondență cordială cu el, până prin 1940 [...] A fost numit apoi profesor de slavistică la Iași, post pe care a trebuit să-l părăsească prin 1947-1948 [...] Ne mai scriam o dată, de două ori pe an, iar în vara lui 1963 m-a vizitat la Cluj”¹.

De altfel, date despre frecvența corespondenței dintre cei doi și despre scrisori adresate care nu s-au păstrat – fie pentru că nu au mai ajuns la destinatar, fie pentru că s-au rătăcit după ce au fost citite de acesta – găsim din abundență chiar în documentele pe care le reproducem. Spre exemplu, avem certitudinea că Mușlea i-a mai adresat lui Caraman o scrisoare în 17 martie 1931², care pare a fi fost precedată de cel puțin încă una, întrucât relația dintre cei doi debutase în acest mod.

¹ Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist”, în vol. *Arhiva de Folclor a Academiei Române*. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare 1930-1948. Ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2005, p. 201-202.

² Scrisoarea expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 28 aprilie 1931: „Neprimind nici un răspuns la scrisoarea mea din 17 Martie și bănuind că s-ar fi pierdut, vă comunic în cele următoare cuprinsul ei, în câteva vorbe”.

Deși, așa cum menționam anterior, scrisorile expediate de cărturarul ieșean directorului Arhivei de Folklor se păstrează doar pentru intervalul 1963-1965, nu numai logica subsecventă dialogului epistolar ne îndeamnă să presupunem că ele vor fi existat încă din 1931, ci și referințele din răspunsurile lui Ion Mușlea, care indică faptul că Petru Caraman i-ar fi scris în 1 mai 1931³, 16 aprilie 1945⁴, sfârșitul lunii iunie a anului 1955⁵. Pentru că, în unele cazuri, Caraman a notat, discret, pe chiar epistola care îi fusese adresată, data când formulase un răspuns, mai putem să aflăm că a scris la Cluj și în 29 noiembrie 1933⁶ ori în 25 octombrie 1955⁷. De asemenea, potrivit cercetătorului Ion H. Ciubotaru, în Arhiva lui Caraman există ciorna unei scrisori adresate colegului de la Cluj în toamna anului 1962, despre care nu avem motive să credem că nu a fost varianta unui text mai elaborat expedit, cu atât mai mult cu cât autorul ciornei primise o scrisoare, în 25 septembrie 1962, iar felul său de-a fi nu-i permitea să o lase fără răspuns⁸.

Intensitatea schimbului de scrisori este diferită de-a lungul celor 34 de ani cât a durat acesta, cele 25 de documente de care dispunem indicând „concentrări” epistolare în prima parte a intervalului (anii 1931-1934) și, respectiv, în ultima parte a acestuia (anul 1965, cu zece scrisori schimbate). Dacă aruncăm o privire asupra conținutului corespondenței, putem observa că frecvența aceasta ridicată este semnul unei anverguri aparte pe care o luase relația dintre Ion Mușlea și Petru Caraman. Astfel, etapa 1931-1934 marchează începutul și consolidarea relației profesionale dintre cei doi, corespondența purtându-se, așa cum vom vedea mai jos, în chestiunea publicării „Anuarului Arhivei de Folklor”. Anul 1965 marchează apogeul relației personale dintre cei doi etnologi, căci scrisorile schimbate atunci îi dezvăluie cititorului mai întâi o frumoasă și sinceră prietenie, proiectele științifice ocupând, în acest caz, un plan secund.

³ Idem, 5 mai 1931: „Am primit scrisoarea Dv. de la 1 Maiu...”

⁴ Idem, 27 mai 1945: „Când am primit scrisoarea d-tale de la 16 aprilie...”

⁵ Idem, 25 octombrie 1955: „E greu să-ți închipuiești ce bucurie – aș putea spune: ce entuziasm – mi-a produs mesajul d-tale neașteptat, de la sfârșitul lui Iunie”.

⁶ Mențiunea lui Petru Caraman pe cartea poștală pe care Ion Mușlea i-o adresase la 29 iunie 1933.

⁷ Mențiunea lui Petru Caraman pe scrisoarea pe care Ion Mușlea i-o adresase la 25 octombrie 1955.

⁸ A se vedea fragmentele reproduse de Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman. Destinul cărturarului*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, p. 281, nota 54, respectiv p. 283, nota 56.

După intervalele de pauză în dialogul epistolar, reluarea corespondenței se face fără dificultate și fără prea multe explicații. Spre exemplu, după o tăcere de șase ani, la 17 martie 1940, Ion Mușlea îi scrie mai vechiului său colaborator: „E un veac de când nu mai știm unul de altul... Dar și vremurile sunt nemaipomenite! Vei fi fost (vei mai fi încă?) și d-ta concentrat și necăjit...”⁹ Alți cinci ani de tăcere sunt întrerupți, în 1945, Mușlea uzând de un prilej pe care-l lăsase să-i scape în 1943: „De mult mă țineam să-ți scriu, cel puțin ca să-ți mulțumesc pentru frumoasa recenzie făcută Anuarului Arhivei de Folklor”¹⁰.

În 1955, Petru Caraman trebuie să fi reînnotat dialogul epistolar printr-un mesaj de suflet, de vreme ce colegul său de la Cluj i se adresează cu formula „Iubite prietene”¹¹. În septembrie 1962, fostul director al Arhivei clujene ține să marcheze printr-o scrisoare împlinirea a trei decenii de colaborare: „E adevărat că corespondența noastră a încetat de mulți ani! Pentru vina pe care mi-o vei fi găsit – și pe care eu n-o cunosc nici astăzi – m-ai pedepsit, crede-mă, destul de aspru. Eu însă nu pot lăsa să treacă al treizecilea an de la începerea prieteniei noastre și a strălucitei tale colaborări la publicația pe care o conduceam, fără să-ți scriu ceva despre mine și fără să te întreb «de sănătate» – cum se spune pe la noi”¹².

Spre deosebire de Petru Caraman, Ion Mușlea nu formulează imediat un răspuns la scrisoarea pe care o primește, uneori motivându-și întârzierea prin invocarea activităților profesionale cărora li s-a dedicat, ca în exemplul următor: „Cu toată silința mea de a-ți răspunde mai repede, n-am reușit. Am avut de organizat un «Simposion Miorița» la Secția de folclor de aici, am așteptat să se aducă Arhiva de folclor în localul Secției”¹³. Altădată, problemele de sănătate și loviturile vieții sunt

⁹ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 17 martie 1940. Cât despre presupunerea că destinatarul scrisorii ar fi fost concentrat, ea devenea valabilă abia două luni mai târziu. Mobilizat în mai 1940, Petru Caraman îndeplinește serviciul de traducător de documente și interpret în mai multe unități militare de pe teritoriul țării, până când, în iunie 1941, pentru a scăpa de efortul deplasării la Iași în scopul desfășurării activității didactice, obține „ordin de mobilizare la locul de muncă”. Cf. Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 187.

¹⁰ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 23 ianuarie 1945. Recenzia la care trimite e aceea semnată de Petru Caraman despre „Anuarul Arhivei de Folklor” (*L'Annuaire des Archives de Folklore*, publicé par Ion Mușlea, Bucarest, VI, 1942, 425 pages) și publicată în „Balcania”, București, nr. 6/1943, p. 569-572.

¹¹ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 25 octombrie 1955.

¹² Idem, 25 septembrie 1962.

¹³ Idem, 18 mai 1965.

cauze pentru care Mușlea nu are răgaz să-i răspundă prietenului său decât după aproape un an și jumătate: „Mă-ntreb cu jale: are oare rost să mai răspund la scrisoarea d-tale datată 28 august 1963? Pot să-ți mărturisesc că așa ceva nu s-a mai întâmplat! Și-mi pare extrem de rău că tocmai cu d-ta a trebuit să dau acest examen de om încercat de boală”¹⁴.

Petru Caraman se remarcă prin punctualitatea formulării răspunsului, pe care pare a-l expedia, cel mai adesea, în chiar ziua când primește o scrisoare¹⁵, întârzierile fiind extrem de rare și de bine motivate, ca în incipitul scrisorii pe care o trimite în 6 septembrie 1965: „Iertare pentru întârzierea răspunsului meu, de-o mie de ori iertare! Abia ieri m-am întors la Iași, după o neobișnuit de îndelungată hoinăreală prin țară, și am găsit așteptându-mă acasă – de o lună încheiată – prețiosul D-tale mesaj”. Cunoscând maniera de a scrie a lui Mușlea, în situațiile când așteaptă un răspuns urgent, cărturarul ieșean îl ironizează blând: „Închei, cu speranța că voi primi răspuns la scrisoarea mea! De data aceasta, sunt mai pretențios, fiindcă e la mijloc interesul, și acest interes e al meu. Câtă vreme era vorba numai de sentimente, te iertam mai ușor. Acum mi-ar fi foarte greu să te iert... din motive altruiste!”¹⁶

Cât despre vizita menționată în autobiografia lui Ion Mușlea, corespondența ne arată că ea nu a fost singulară: „D-ta, prietene Mușlea, îmi ești arhiîndatorat: căci eu te-am vizitat la Cluj de două ori, iar D-ta, aici, niciodată!! Treabă-i asta?”¹⁷ Etnologul ieșean nu a ajuns să se bucure de ospitalitatea prietenului său, pentru simplul fapt că nu au existat ocazii de a merge la Iași, în timp ce, pentru Caraman, „întins cu nemosteniile și spre Turda marelui Mihai”¹⁸ prin căsătoria fiicei sale, Alice, drumurile prin orașul de la poalele Feleacului căpătau rost.

Oicum, este evident că aceste întâlniri nemijlocite de scrisori au favorizat consolidarea relației de prietenie dintre cei doi, fapt vizibil la nivelul retoricii epistolare, prin înlocuirea formulelor de adresare profesionale și sobre („Stimate Domnule”) cu unele personale și calde, care lasă să transpară afectivitatea („Iubite prietene”, „Iubite frate”, „Iubite Domnule”, „Scumpe prietene”, „Scumpe Domnule”). Situația este similară

¹⁴ Idem, 24 ianuarie 1965.

¹⁵ A se vedea, în acest sens, mențiunea din scrisoarea expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 18 mai 1965: „Ți-aș fi expediat cu poșta aceasta și fișele cu materiale pe care ai avut bunătatea să mi le trimiteți; însă am vrut să-ți confirm mai întâi primirea lor și să-ți mulțumesc, *n-am avut răbdare să-ntârziiu nici o zi*” (sublinierea noastră).

¹⁶ Scrisoare expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 22 aprilie 1965.

¹⁷ Idem, 28 august 1963.

¹⁸ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, 12 iulie 1957.

și în cazul formulelor finale: dacă, în primii ani, semnătura corespondenților este precedată de mulțumiri și urări cordiale de sănătate și prietenie, în deceniul șapte al secolului al XX-lea, Petru Caraman optează pentru formula „Al D[umi]tale, ca un frate”, fără să știe, bănuim, cât de dragă îi era aceasta lui Ion Mușlea: „Te îmbrățișează «ca un frate» – așa își încheia scrisorile către Bariț D[octo]rul V. Popp”¹⁹. În plus, dacă, din 1940, fiecare dintre cei doi cărturari nu uită să transmită politicoase salutări soției celuilalt, după prima vizită a lui Petru Caraman la Cluj, urările sale de bine, vor viza, de fiecare dată, familia lărgită a lui Ion Mușlea, anume pe fiul și nora folcloristului²⁰, dar și pe cumnatul său, doctorul Macavei, împreună cu soția acestuia.

Folcloristul clujean așteaptă scrisorile prietenului său ca pe un dar prețios, ca pe un leac la dorul de sinceritate și normalitate²¹ într-o lume care pierduse aceste valori. Tocmai pentru că epistolele lui Caraman cucereau, Mușlea va împărtăși virtuțile lor cu cei dragi ai lui, citindu-le familiei ca într-un ritual de vindecare: „Dacă d-ta ți-ai exprimat bucuria pentru cele cuprinse în rândurile mele de acum mai bine de o jumătate de an, ce să zic eu de plăcerea pe care mi-au făcut-o paginile d-tale fierbinți și colorate? Iartă-mă, dar am citit-o și celor mai de aproape ai mei: nevستی-mi (o veche admiratoare a d-tale), cumnatului și cumnatei mele, așa de dornici să se încălzească la o flacăra ca aceea a sufletului d-tale! Toți ți-au admirat credința și tăria și, ca și mine, ți-au mulțumit pentru ea”²².

Dacă ne focalizăm atenția asupra localității de expediție, observăm că Ion Mușlea scrie de la Cluj, cu excepția situației din

¹⁹ Idem, 24 ianuarie 1965.

²⁰ A se vedea, în acest sens, urările pe care Petru Caraman le face, cu ocazia căsătoriei, „tinerei perechi Mușlea Juniores”, în cartea poștală pe care i-o adresează lui Ion Mușlea în 30 ianuarie 1965: „D-lui Ing. Mușlea – care mi-a căzut așa de simpatic cu figura-i nespūs de tinerească, atât de asemenea tatălui său – împreună cu Domnița lui, le urez toate fericirile posibile, aici, pe planeta TERRA, și chiar în marele Cosmos, căci e [foarte] probabil ca generația lor să-și permită a face sejururi, pe acolo pe unde noi nu am cutezat a trimite decât gânduri înaripate și visuri de domeniul purei fantezii...”

²¹ Prin scrisoarea din 25 septembrie 1962, Petru Caraman primește de la Cluj următoarea rugămintе: „Te rog dăruiește-mă cu o scrisoare în genul minunat al celor nemaivăzute de atâta vreme!” Despre rândurile care-i fuseseră adresate în 28 august 1963, Ion Mușlea va vorbi ca despre „o scrisoare atât de caldă, care mi-a făcut așa de mult bine”.

²² Scrisoare adresată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 25 iunie 1956. Finalul paragrafului citat subliniază foarte bine acea calitate a lui Petru Caraman de a fi, după cum observa Ion H. Ciubotaru, „liderul neprogramat de care ceilalți aveau nevoie. Le inspira încredere, le insufla curaj, le revigora sentimentul demnității, pe care el îl prețuia atât de mult și îl cultiva prin forța exemplului personal” (*op. cit.*, p. 289).

ianuarie 1945, când se afla în refugiu la Sibiu, cu Arhiva și Biblioteca Universității. Scrisorile sale pleacă, din 1931 și până în 1934, la București²³, unde Petru Caraman funcționa ca profesor în învățământul secundar. Episodul reluării corespondenței, în 1940, reținut în autobiografia lui Mușlea, îl găsește pe destinatar în poziția de conferențiar titular al Catedrei de Slavistică a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Iași²⁴. În ianuarie 1945, folcloristul clujean îi scrie colegului său la Zlatna, unde, din martie 1944 și până în mai 1945, Universitatea ieșeană se stabilise în refugiu. După această dată, scrisorile primite și trimise de Petru Caraman circulă înspre și dinspre adresa „Iași, Fundacul Codrescu, nr. 1”.

În ceea ce privește modalitatea de expediție, corespondența prin Poșta Română este alternată, începând cu anul 1955, cu aceea prin intermediul unor persoane de încredere. Această măsură de precauție se impunea, deoarece, începând cu luna noiembrie a anului 1951, toată corespondența savantului ieșean avea să fie interceptată, până la sfârșitul vieții sale, de odioasa instituție a Securității Poporului²⁵. Scrisorile circulă dinspre Cluj înspre Iași prin bunăvoința domnului Crihălmeanu, ginerele lui Petru Caraman (la 12 iulie 1957), a doctorului Macavei, cumnatul lui Ion Mușlea (la 25 septembrie 1962), dar și prin a unor persoane care, fără a fi rude cu corespondenții, și testate abil de aceștia, trec testul încrederii: „Norocul a făcut să cunosc pe fostul d-tale elev care-ți aduce scrisoarea mea. Felul elogios în care mi-a vorbit de profesorul lui de pe vremuri m-a convins că-i pot încredința și eu un mesaj de prietenie”²⁶. La fel, atunci când Dumitru Stan Petruțiu – un bibliotecar din anturajul lui Lucian Blaga – face un drum în capitala Moldovei, exprimându-și dorința de a-l cunoaște pe Caraman, Mușlea nu lasă să-i scape „prilejul – atât de rar – de a putea trimite o scrisoare fără teama de a fi văzută de indezirabili”²⁷.

Relația profesională și personală dintre Ion Mușlea și Petru Caraman se construiește pe un anumit fundal instituțional, a cărui aproximare, pornind de la schimbul epistolar analizat, are o importanță covârșitoare pentru istoria folcloristicii românești. Așa cum o dovedesc atât

²³ În cartea poștală expediată la 29 iunie 1933, Ion Mușlea îi mulțumește colaboratorului „Anuarului” pentru că i-a anunțat schimbarea adresei, pe care o notează „Str. Porumbaru No. 43 A”, corectând-o, apoi, în 27 februarie 1934, în „Str. Porumbescu, No. 43 A”.

²⁴ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 183.

²⁵ *Ibidem*, p. 415-417.

²⁶ Scrisoare adresată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 25 octombrie 1955.

²⁷ Idem, 25 iunie 1956.

autobiografia *Din activitatea mea de folclorist*, cât și scrisorile, primul context de interacțiune dintre cei doi îl oferă buletinul oficial al Arhivei de Folklor a Academiei Române, „Anuarul Arhivei de Folklor”. În acest sens, scrisorile dintre anii 1931 și 1934 aparțin de sfera a ceea ce Ion Mușlea numea „hamalâcul”²⁸ redactării acestei publicații; prin ele, directorul Arhivei transmite mulțumiri pentru acceptarea colaborării, stabilește termene de predare a contribuției promise, cere și oferă informații privind dimensiunile ei, subliniază necesitatea utilizării ortografiei normate de *Dicționarul Limbii Române*²⁹, anunță apariția „Anuarului” ori modalitatea prin care autorii articolelor pot intra în posesia onorariilor ori a extraselor ce le reveneau în urma publicării.

Petru Caraman colaborează la „Anuarul Arhivei de Folklor” cu un studiu teoretic de mari dimensiuni, publicat în două părți, în primele două numere ale buletinului și intitulat *Contribuții la geneza și cronologizarea baladei populare românești*³⁰. Dedicată celebrei balade *Crivățul (Marcoș Pașa)* și antrenând vastele cunoștințe de slavistică și etnografie ale autorului ei, cercetarea demonstrează convingător că geneza acesteia trebuie pusă în legătură cu faptul real al nimicirii expediției turcești conduse de Pașa Malcoçioğlu, în iarna anului 1498-1499, așa cum îl atestă cronicile polone de la sfârșitul secolului al XV-lea, letopisețul ucrainean anonim, cronicile ungurești și cele germane. Poziția științifică a lui Petru Caraman este, așadar, aceea că „nu e vorba aici de reconstituirea unui eveniment istoric pe baza baladei populare, ci de o recunoaștere a lui în creațiunea folclorică și de o identificare a datelor aflate acolo cu cele din izvoarele istorice”³¹.

Nu numai că, așa cum remarcase Ion Mușlea, acest studiu a fost „primit atât de bine de cercurile noastre științifice”³², dar el a dat naștere unei celebre controverse cu Dumitru Caracostea, care, negând istoricitatea

²⁸ Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 169.

²⁹ A se vedea, în acest sens, scrisoarea expedită de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 5 mai 1931: „Aș vrea să vă atrag însă atenția asupra faptului că ortografia articolelor din Anuarul Arhivei de Folklor este aceea a Academiei, mai bine zis a Dicționarului Limbii Române. V-aș fi, deci, foarte recunoscător dacă ați putea să vă scrieți articolul în acest sens. Cu eventualele particularități ale ortografiei dicționarului amintit, pe cari nu le-ați cunoaște, mă însărcinez eu, după primirea manuscrisului”.

³⁰ Petru Caraman, *Contribuții la cronologizarea și geneza baladei populare la români*. Partea I. *Cronologizarea*, în „Anuarul Arhivei de Folklor” (AAF), I, 1932, p. 53-105; Idem, *Contribuții la cronologizarea...* Partea II. *Geneza*, în AAF, II, 1933, p. 21-88.

³¹ Idem, *Contribuții la cronologizarea...* Partea II. *Geneza*, p. 87.

³² Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 201.

creațiilor folclorice, relaționează balada cu credințele mitologice care circulă la diverse popoare cu privire la ger³³. De-a lungul timpului, problematica acestei balade a fost chestionată și de alți cercetători, care s-au plasat fie în linia ipotezei deschise de Caraman³⁴, fie în aceea a teoriei lui Caracostea³⁵.

Studiul dedicat cronologizării și genezei baladei populare românești a rămas, din păcate, singura contribuție a cărturarului ieșean în paginile „Anuarului”, deși, în anii ’40, el promisese „un articol despre *Originea serbo-croată a unui cântec românesc de nuntă și modificările sale de adaptare*”³⁶, pe care, atunci când îi scrie, redactorul buletinului continuă să i-l ceară autorului, până prin anul 1946, așa cum rezultă din corespondența trimisă la 25 iulie 1946: „Am citit în ziarele bucureștene că ai ținut balcanicilor o conferință despre «Sorcovă»³⁷. Am vrut să te rog imediat să mi-o dai pentru Anuar. Mă gândeam că măcar așa, dacă nu cu acel «Cântec de nuntă... la Românii din Serbia» (promis de nu știu câți ani), ți-ai relua colaborarea la Anuarul meu”. Analizând variantele baladei *Letinului bogat* existente în folclorul românesc și în cel al neamurilor slave din Balcani, Caraman plasează originea acestuia în sânul poporului sârb și descrie schimbările esențiale pe care le-a suferit, datorită interpretării în cadrul ceremonialului de nuntă, tipul românesc. Împărtășind soarta pe care au avut-o aproape toate contribuțiile lui Petru Caraman, cercetarea sa intră în circulație târziu și pentru un public limitat³⁸, căpătând vizibilitate abia după

³³ A se vedea, în acest sens, Dumitru Caracostea, „Balada Crivățului”, în vol. *Poezia tradițională română. Balada populară și doina*. Ediție critică de D. Șandru. Prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura pentru Literatură, 1969, p. 149-178.

³⁴ Cornelia Călin-Bodea, *Marcu și Gerul*, în „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor”, serie nouă, București, tom. VIII, 1997, p. 165-176.

³⁵ Al. I. Amzulescu, *Marcu și Gerul. Epilog doljean la o faimoasă controversă*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. XXIV, nr. 2/1979, p. 153-175.

³⁶ Cf. Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 201.

³⁷ Din primăvara anului 1945 și până în toamna anului 1947, cărturarul ieșean funcționa ca director al Secției de Etnografie și Folclor din cadrul Institutului de Studii și Cercetări Balcanice, calitate în care a proiectat cercetări etnografico-folclorice, a ținut conferințe și a publicat, în revista „Balcania”, studii și recenzii. Cercetarea asupra sorcovei a fost publicată postum, cu titlul „Originea și geneza sorcovei”, în Petru Caraman, *Studii de folclor*. Ediție îngrijită de Viorica Săvulescu. Studiu introductiv și tabel cronologic de Jordan Datcu, vol. II, București, Editura Minerva, 1988, p. 247-276.

³⁸ Petru Caraman, „Funcția nupțială a unei balade populare românești de origine sârbă”, publicat în volumul Simpozionului dedicat reciprocității iugoslavo-române în domeniul literaturii populare (*Radovi Simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti*, Pančevo, 1974, p. 125-156. Cf. Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 609).

tipărirea postumă, în 1987, a studiului „Cântecul nunului. Din perspectiva originii, genezei și a funcției sale. Contribuție comparatistă la studiul epicii populare în versuri”³⁹.

Așa cum rezultă din scrisorile pe care i le adresează lui Petru Caraman, Mușlea l-ar fi dorit în paginile „Anuarului” și cu un articol de dimensiuni mai reduse⁴⁰, cu condiția să fie „scris în românește”⁴¹, în contextul în care directorul Arhivei trebuia să-și apere mereu publicația de reducerile bugetare pe care le opera Academia: „Eu mă sbat să scot, de se va putea, un volum ceva mai «acătării» al Anuarului meu (sper că l-ai primit pe al cincilea, trimis încă prin Septemvrie!). Pentru acest volum – i-aș zice jubiliar, dacă nu m-aș jena, căci se împlinesc zece ani de la înființarea Arhivei de Folklor și nu-i rău să «ne dăm» uneori importanță ca să ne mai dea și alții – aș ține mult să am colaborarea tuturor colaboratorilor de până acum”⁴². Cu altă ocazie, Mușlea și-a exprimat regretele de nu a fi putut tipări în buletinul pe care-l conducea „foarte interesantul studiu despre «căzutul pe vatră»”⁴³ și speranța de a publica „celălalt articol, despre «Ștefan cel Mare în poezia populară»”⁴⁴.

Petru Caraman a făcut pentru „Anuarul Arhivei de Folklor” ceea ce puțini dintre autorii care și-au tipărit textele în acest buletin au avut generozitatea să facă, anume să recenzeze publicația, spre bucuria redactorului ei: „Între atâta indiferență și lipsă de interes, critica d-tale obiectivă și propunerile juste mi-au căzut foarte bine. E, poate, cea mai bună recenzie care s-a făcut vreodată Anuarului meu”⁴⁵. Alcătuită în stilul inconfundabil, atât de apreciat de exegeții operei savantului ieșean⁴⁶, recenzia, publicată, în 1943, în revista „Balcania”, debutează prin a sublinia marele merit al lui Ion Mușlea, de a duce la bun sfârșit demersul editorial al tipăririi celui de-al VI-lea „Anuar”, într-un context

³⁹ Petru Caraman, *Studii de folclor*, vol. I, București, Editura Minerva, 1987, p. 195-365.

⁴⁰ La 17 martie 1940, directorul Arhivei îi solicită pentru „Anuar” „un articol, cât de mic, și, dacă se poate, cu specială privire la balada noastră populară”, iar la 27 mai 1945 „un «articol-mărunt», de o pagină-două”.

⁴¹ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 28 aprilie 1931.

⁴² Idem, 17 martie 1940.

⁴³ Publicat mai întâi în trei numere ale revistei cracoviene „Lud Słowiański”, sub titlul *Une ancienne coutume de mariage. Étude d'ethnographie du Sud-Est Européen*, studiul a fost reluat în *Studii de folclor*, vol. II, p. 90-176.

⁴⁴ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 5 mai 1931.

⁴⁵ Idem, 23 ianuarie 1945.

⁴⁶ A se vedea, spre exemplu, Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, mai ales capitolul XI – „Virtuțile recenzentului”, p. 503-525, dar și Ovidiu Bârlea, „Petru Caraman (1898-1980)”, în Idem, *Efigii*, București, Editura Cartea Românească, p. 166-178.

politico-social atât de neprielnic: „En dépit des événements si peu propices et de l'exode de Transylvanie – [Ion Mușlea] a réussi à nous donner un aussi gros volume, comprenant surtout des matériaux venant des Roumains restés en dehors des frontières de la Roumanie”⁴⁷.

Prezentarea conținutului fiecăruia dintre articolele acestui număr este însoțită de aprecieri și observații critice, din care se desprinde concepția lui Petru Caraman privind modul în care trebuia să se desfășoare ancheta etnografico-folclorică și, apoi, integrarea rezultatelor acesteia în circuitul științific prin studii și articole. Astfel, în cercetarea textelor folclorice e nevoie de existența unui „plan méthodique aussi bien dans son enquête sur le terrain que dans son exposition” (p. 569); procedeul notației fonetice a textelor culese e apreciat în cel mai înalt grad și recomandat, deoarece „il présente le plus grand garantie pour la juste interprétation des croyances populaires” (p. 570); în prezentarea rezultatelor cercetărilor, etnografii trebuie să recurgă la material ilustrativ – fotografii și cromofotografii de detaliu – întrucât „toute description devrait apparaître comme la légende – c'est-à-dire comme l'explication – du matériel plastique présenté” (p. 571); Arhiva și buletinul său sunt chemate să abordeze și problemele culturii materiale, ignorate în spațiul instituțional și publicistic românesc, idee pentru înfăptuirea căreia savantul va mai pleda și în alte ocazii⁴⁸.

Comentariile propuse pe marginea studiilor semnate de Gheorghe Pavelescu, Elisabeta Nanu și Ion Mărcuș sunt mărturii ale impresionantei viziuni comparatiste care-l singularizează pe cărturar în peisajul etnologic românesc, viziune pe care acesta o avea nu numai asupra faptelor de cultură tradițională, ci și asupra modului în care erau cercetate ele în alte areale geografice. În plus, recenzentul își exprimă speranța de a vedea realizată dorința lui Ion Mușlea ca, pe viitor, monografiile să facă obiectul unei colecții speciale, ceea ce ar rezerva buletinului mize exclusiv științifice – de organ de studii și cercetări –, favorizând progresul disciplinei în România⁴⁹. Așadar, chiar și o

⁴⁷ Petru Caraman, *L'Annuaire des Archives de Folklore*, p. 569.

⁴⁸ A se vedea, în acest sens, propunerile pe care le făcuse la înființarea, la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial, a Cercului de Studii Folclorice. Cf. Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 234.

⁴⁹ Așa cum rezultă dintr-o scrisoare pe care Ion Mușlea i-o expediază lui Petru Caraman, la 23 ianuarie 1945, dezideratul acesta nu se va realiza nicicând: „Mă lupt din nou să se aprobe tipărirea unui nou volum, tot în cadrele vechi, cu care, e adevărat, nici eu nu sunt împăcat. Aș fi, totuși, foarte mulțumit ca să apară chiar și așa, numai să mai «miște» nițel și folclorul nostru”.

recenzie de numai trei pagini ni-l recomandă pe Petru Caraman ca fiind „foarte informat, în sensul cunoașterii mișcării folcloristice la nivel european, pasionat cercetător de teren și, totodată, militant activ pentru autonomia disciplinelor ce alcătuiau universul culturii populare”⁵⁰.

În fapt, nu doar includerea culturii materiale în sfera cercetărilor îl deosebește pe Caraman de Mușlea, ci și concepția diferită asupra rostului arhivelor de folclor. Pentru Mușlea, miza arhivelor folclorice, așa cum o formulase în cele două memorii ale întemeierii Arhivei, în textele-îndemn „Învățătorii și folclorul” (1928), „Apel către intelectualii satelor” (1931) și, respectiv „Culegeți folclor!” (1931)⁵¹, era aceea de a documenta prin cercetări de teren faptele de cultură tradițională, de a clasifica și tezauriza aceste documente, în folosul potențialilor cercetători, care le vor utiliza în demersurile lor comparatiste, istoriciste, filologice. După cum rezultă din scrisoarea trimisă la 6 septembrie 1965, Petru Caraman este de acord că, astfel concepută, Arhiva „trebuie să fie o comoară”, însă, în același timp, pledează pentru a fi, urgent, „scoasă la lumină și pusă-n valoare, adică făcută utilizabilă în gradul cel mai înalt. Și cine-ar putea realiza aceasta cel mai bine decât chiar cel care a creat-o?”⁵²

De altfel, opinia exprimată epistolar de cărturarul ieșean este consonantă cu alta, formulată în planul de activitate pe care l-a conceput după instalarea, în aprilie 1945, în funcția de director al Secției de Etnografie și Folclor din cadrul Institutului de Studii și Cercetări Balcanice. Potrivit acestui plan, instituționalizarea cercetării etnografico-folclorice presupunea, mai întâi, alcătuirea unei baze de documente, prin inventarierea surselor existente în spațiul românesc și în cel sud-est european, iar, apoi, completarea acestora cu informații culese din întreg spațiul balcanic, de către specialiștii Institutului, dar într-un scop precis formulat. Cu alte cuvinte, documentele privind cultura tradițională rezultate din aceste cercetări „trebuiau puse, de îndată, în slujba unor idei. Era nevoie să fie topite în substanța lucrărilor științifice, singurele care puteau contribui, efectiv, la o cât mai bună cunoaștere a zonelor investigate”⁵³.

⁵⁰ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 231.

⁵¹ Toate sunt incluse în volumul *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, *passim*.

⁵² Scrisoare expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 6 septembrie 1965.

⁵³ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 247. Despre planul de activitate elaborat de Petru Caraman, a se vedea mai ales p. 244-249.

Schimbările social-politice pe care le-a adus, în primăvara anului 1945, preluarea puterii de către guvernul Petru Groza vor marca, pentru proiectele și înfăptuirile instituționale ale lui Ion Mușlea și Petru Caraman, începutul sfârșitului. Într-o primă fază, folcloristul clujean, ca, de altfel, mulți dintre colegii lui de generație, nu pare a percepe amenințarea. Odată trecută primejdia mutării colecțiilor Arhivei de Folclor la București, la inițiativa lui Dumitru Caracostea, Mușlea se bucură de detașarea sa de la direcția Bibliotecii Universității la Muzeul Limbii Române, pentru anul universitar 1946/1947⁵⁴, unde s-ar fi ocupat exclusiv de cercetarea folclorică. La fel se bucură de perspectiva unei colaborări cu savantul ieșean: „De altfel, despre transformările pe cale să se facă la Arhiva Academiei, cred că ai auzit și d-ta câte ceva, de la dl. Iordan. În tot cazul, eu mă bucur mult că vom colabora mai de aproape, ba chiar că ne vom vedea la București pe la sfârșitul lui Octomvrie... Te fac curios? Nu face nimic, de-abia îmi vei răspunde curând”⁵⁵.

Pasajul, decupat dintr-o scrisoare adresată lui Petru Caraman, trimite la momentul înființării, în ședința Academiei Române din 8 iunie 1946, a Consiliului Național de Cercetări Științifice, în cadrul căruia urma să funcționeze o Subcomisie de Folclor, sub președinția lui Dumitru Caracostea, avându-i drept membri pe academicienii Theodor Capidan, Ștefan Ciobanu, Mihail Sadoveanu, George Murnu și Constantin Rădulescu-Motru și cooptându-i drept colaboratori pe Al. Rosetti, P. Caraman, C. Brăiloiu, I. Diaconu, I. Mușlea și I. Șiadbei. Printre obiectivele Subcomisiei de Folclor⁵⁶, așa cum le formulase Caracostea, se număra înființarea Arhivei de Folclor Literar a Academiei Române, instituția care urma să centralizeze datele privind cultura tradițională românească, provenite din cercetări trecute și din cele ce se vor fi desfășurat de atunci înainte, dar și să coordoneze lucrările unui viitor *Corpus Carminum Romaniae*, care avea să deuteze cu un prim volum dedicat *Baladei populare românești*.

La Cluj, Mușlea, ales, în 23 mai 1947, membru corespondent al Academiei Române, lucra, alături de Ion Mărcuș, la bibliografierea baladei și clasificarea provizorie a fișelor, chiar în condițiile în care aceste operațiuni nu erau sprijinite financiar. La Iași, unde ar fi trebuit, conform Regulamentului Arhivei de Folclor Literar a

⁵⁴ Cf. Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 181-182.

⁵⁵ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 25 iulie 1946.

⁵⁶ Cf. Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 179 și urm., dar și Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 239-241.

Academiei, să funcționeze o secție a acesteia, a cărei conducere să fie „încredințată unui specialist în folclor care cunoaște limbile slave, așa încât să dea paralele slave ale motivelor noastre”⁵⁷, proiectata colaborare a lui Petru Caraman nu a fost cerută niciodată, poate pentru că Dumitru Caracostea nu reușise, încă, să treacă peste faimoasa controversă a deceniului trecut. De altfel, și activitatea lui Mușlea în cadrul acestei Subcomisii va fi stopată dramatic odată cu reforma Academiei din 1948.

Ocazia unei alte colaborări între cei doi folcloriști se întrevede în primăvara anului 1947, când sociologul Anton Golopenția scrie, la 5 aprilie 1947, atât lui Petru Caraman, cât și lui Ion Mușlea, despre propunerea lui André Varagnac (președintele Societății Franceze de Folclor pentru studiul tradițiilor populare și profesor la École Pratique des Hautes Études) de a înființa o Centrală națională a viitorului „Fichier international d'Archéologie et de Folklore comparés”, eventual „pe lângă Arhiva de Folclor a Academiei Române”: „În comitetul ei ați trebui să figurați neapărat Dv., D-I Caraman de la Iași, Prof. Vuia, Prof. Caracostea, un reprezentant cel puțin al Institutului de Cercetări Sociale (monografiile Gusti), al Arhivei de Folclor muzical (Brăiloiu) și al Muzeului de Artă Națională București”⁵⁸. În răspunsul formulat la 23 aprilie 1947, Mușlea își exprimă opinia că locul unei asemenea Centrale e în „capitala țării, unde tind (sau sunt silite!) să ajungă și colecțiile Arhivei de Folclor”, mai exact pe lângă Institutul de Cercetări Sociale și primește ca, în cazul constituirii ei, să facă parte din Comitet, alături de „d-l. Caraman și alții, din cei atât de bine aleși de Dv”⁵⁹. Nu știm ce va fi răspuns cărturarul ieșean acestei propuneri, însă evenimentele care s-au succedat au împiedicat orice materializare a ei și orice deschidere occidentală pentru cercetarea românească.

Așa cum am precizat la începutul studiului nostru, dialogul epistolar dintre Ion Mușlea și Petru Caraman se întrerupe pentru intervalul 1947 și 1955, iar reluarea acestuia prilejuiește bilanțuri succinte asupra activității profesionale proprii ori asupra traiului în noul context politic. Întâlnirea lui Mușlea cu un fost elev al lui

---

⁵⁷ Cf. Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 240.

⁵⁸ Anton Golopenția, *Rapsodia epistolară*. Scrisori primite și trimise de Anton Golopenția (1923-1950), vol. IV (Marele Stat Major – Iuhim Zelenciuc). Text stabilit de Sanda Golopenția și Ruxandra Guțu Pelazza. Introducere și note de Sanda Golopenția, București, Editura Enciclopedică, 2014, p. 101.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 102.

Caraman este o ocazie bună pentru a afla vești de la Iași, dar și pentru a-i scrie prietenului său fără teama de cenzură: „Am aflat, astfel, și ceea ce d-ta nu mi-ai fi comunicat: că lupti cu necazuri mari, datorită neînțelegerii și urii; că te ții tot așa de mândru și dârz (cum nici nu-mi închipuiam că s-ar putea altfel); că lucrezi cu aceeași veche și vestită pasiune”⁶⁰. Pasajul rezumă, cu eleganță și discreție, nenorocirile care se abătuseră peste etnologul cu viziunea științifică cea mai complexă din tot interbelicul românesc: intrarea, la 16 octombrie 1947, sub incidența deciziei de „comprimat persoană” și eliminarea din învățământul superior; pierderea, la 6 februarie 1949, a direcției Bibliotecii Seminarului de Slavistică; refuzul de a i se autoriza munca de traducător și chiar de a fi lăsat să lucreze ca hamal în gară; nedreptățile făcute copiilor săi, aflați în imposibilitatea de a urma școlile pentru care îi recomanda competența lor; încarcerarea vremelnică (31 decembrie 1947-4 februarie 1948) în arestul Siguranței ieșene și, apoi, începutul coșmarului urmăririi sale de către Securitate⁶¹.

Spre deosebire de colegul lui de la Iași, Ion Mușlea se socotea fericit: cu toate că, prin ororile la care fuseseră supuși frații Lapedatu – tatăl vitreg și unchiul Mariei Mușlea –, în familia soției folcloristului „a fost o adevărată hecatombă”, așa cum îi va scrie prietenului său, „personal, nu mă pot plânge prea mult. Regimul n-a fost cu mine atât de crud. Mi-a dat posibilitatea să muncesc în specialitate – nu ce aș fi vrut, desigur –, dar ceva din care va ieși o lucrare de real folos pentru folclorul nostru (vei afla peste vreun an-doi)”⁶². Într-adevăr, decizia de „comprimat persoană” din toamna anului 1947 privea, în cazul lui Ion Mușlea, doar funcția de director al Bibliotecii Universitare. Fusesse, evident, „epurat” din Academie la reorganizarea ei, în 1948, dar, bucurându-se de noua poziție pe care o ocupa în ierarhia vremii academicianul Emil Petrovici, fostul stipendiat al Arhivei de Folclor, va reuși să păstreze la Cluj colecțiile Arhivei și să fie încadrat „colaborator științific” la Colectivul de Istorie Literară și Folclor, unde se angajase la acea „lucrare de real folos”, adică alcătuirea unui „repertoriu, cu un studiu introductiv și hărți, al materialului folcloric

⁶⁰ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 25 octombrie 1955.

⁶¹ A se vedea Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, îndeosebi capitolele VII – „Anii ostracizării”, respectiv VIII – „Sub teroarea Securității”, p. 251-425.

⁶² Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 25 octombrie 1955.

din răspunsurile la Chestionarul Hasdeu –, dar sunt prea obosit ca s-o aduc, cum ar fi trebuit și așa fi vrut, mai repede la bun sfârșit”⁶³.

Referitor la poziția sa instituțională, în toamna anului 1962, Ion Mușlea îi va scrie lui Petru Caraman: „Am rămas cercetător la Academie. Primejdia trecerii la pensie – deși anii i-am cam atins (mi se pare că sunt doar cu unul mai tânăr ca d-ta, din 1899) – încă nu se arată”⁶⁴. În autobiografia sa, folcloristul clujean dă mai multe detalii despre această nouă încadrare: „Încă din decembrie 1962, Secția de Limbă și Literatură de la București, m-a anunțat că folcloriștii clujeni vor fi concentrați într-o unitate pusă sub conducerea mea”⁶⁵. Poziția instituțională a folcloristului era departe de a-i aduce însă stabilitatea și împlinirea profesională pe care le visa, întrucât anul 1965 îl găsește încă în ceea ce va numi situația de „paște murgule...”⁶⁶, adică girând doar conducerea Secției, fără a avea numirea de șef al ei – care, de altfel, va veni în același an – și fiind măcinat de o boală la care „au contribuit, probabil, și frământările în legătură cu constituirea centrului clujean de etnografie și folclor, al cărui conducător urma – sau urmează – să fiu eu. Povestea asta durează de doi ani și, cu toate încercările mele, n-am reușit să scap de sarcina de (viitor) conducător: așa vrea Academia, mai ales Bucureștii. Acum nu mai e decât o chestiune de zile (5-7 febr.), pentru a ști dacă trec la pensie, rămân la Lingvistică sau mă înham la conducerea și organizarea centrului”⁶⁷.

⁶³ Idem, 25 iunie 1956. De altfel, deși a lucrat enorm la înfăptuirea sa, Ion Mușlea va părăsi această lume fără a fi reușit să ducă la bun sfârșit acest repertoriu, ale cărui principii de alcătuire le-a schițat într-o comunicare susținută, la 13 martie 1956, la Secția de Literatură și Arte a Academiei. Lucrarea va fi finalizată de Ovidiu Bârlea, care a continuat procesul de excerptare a informației din răspunsurile la chestionare, extrăgând teme noi (inclusiv, în ceea ce privește eshatologia populară, capitolul despre *vremea de apoi*, pe care îl și redactează) și extinzându-l la cele trei volume care grupau răspunsuri la chestionarul juridic al aceluiași Hasdeu. În 1970, Bârlea reușește să tipărească acest instrument de cercetare, cu mențiunea că „lucrarea nu este nici un repertoriu, nici un dicționar folcloric, ci o tipologie, deoarece datele au fost grupate tematic, reconstituind scheletul fiecărui fapt și arătându-i-se stufozitatea de la aspectele cele mai frecvente până la aspectele cele mai singulare”. Cf. Ovidiu Bârlea, *Prefață* la prima ediție a *Tipologiei folclorului din răspunsurile la chestionarele B. P. Hasdeu*; autori: Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, pe care o cităm, însă, după ediția revăzută și întregită de Ioan I. Mușlea, București, Editura Academiei Române, 2010, p. 21-23.

⁶⁴ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 25 septembrie 1962.

⁶⁵ Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 206.

⁶⁶ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 18 mai 1965.

⁶⁷ Idem, 24 ianuarie 1965.

Cât despre Petru Caraman, ideea că aceste reorganizări instituționale vor fi determinat, așa cum spera Mușlea, „vreo reparare a vechilor erori și orori din partea oficialității”, îi pare cărturarului ieșean „un mit”⁶⁸. După ce, între 1954 și 1956 îndurase destule umilințe și veșnice reconfigurări ale temelilor de cercetare în calitatea de colaborator extern al Institutului de Istorie și Filologie al Academiei⁶⁹, Caraman e nevoit să lupte timp de patru ani pentru refacerea dosarului său de pensionare care, în 1958, la împlinirea vârstei legale de obținere a acestui drept cetățenesc, nu era de găsit în Universitatea ieșeană. După ce i se zădărnicește încercarea de a ocupa, prin concurs, o Catedră de etnografie română și sud-est europeană, la Facultatea de Litere a Universității din Timișoara, respectiv un post de etnograf la Baza de cercetări științifice din același oraș, eșuează și încercarea, de la începutul anului 1964, de încadrare a sa la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, pe care îl conducea, la Iași, Alexandru Dima.

În aprilie 1964, sfătuit de academicianul Al. Rosetti să adreseze memorii Ministerului Învățământului și Comitetului Central al PMR, în care să solicite reîncadrarea sa în structurile didactice și de cercetare, și în contextul favorabil al recalibrării politicii statale prin renunțarea la internaționalismul socialist, Petru Caraman are parte de o falsă reintegrare: prin „grija” universitarilor ieșeni, primește statutul de „profesor consultant”, cu un salariu consistent, dar fără dreptul pentru care, în fapt, luptase, acela de a lucra cu studenții. O asemenea „reabilitare” nu putea fi tratată decât cu refuz de un om atât de vertical precum Petru Caraman⁷⁰, căruia nu i-a părut rău nicicând de hotărârea luată: „Eu totuși nu regret nimic; cât despre oficialitate, nu-mi fac nici o grijă, știu că n-a fost niciodată chinuită de scrupule ori de remușcări. Deci, armonie perfectă și echilibru imperturbabil la asasinii, ca și la victimă. Nu e acesta irealul?”⁷¹ De-aceia, ideea că „Dalailamele Bucureștilor” i-ar fi putut oferi conducerea Secției de Etnografie a Filialei Iași a Academiei R.S.R., despre care îl întreabă Mușlea în toamna anului 1965, îi pare o legendă, dar „nici măcar nu e o legendă frumoasă, ceea ce suntem îndreptățiți a cere de la o legendă. Gândește-te dacă mi-ar sta mie bine într-un asemenea hipostaz. Nu m-aș recunoaște eu însumi pe mine!”⁷²

⁶⁸ Scrisoare expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 30 ianuarie 1965.

⁶⁹ Despre toate aceste încercări de reîncadrare profesională a lui Petru Caraman, datele sunt cele furnizate de Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 310-329.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 328-329.

⁷¹ Scrisoare expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 17 octombrie 1965.

⁷² *Ibidem*.

Parcursul instituțional al celor doi savanți, cu zonele lui luminoase și întunecate, i-a pus în relație cu diferiți reprezentanți ai comunității profesionale, iar dialogul epistolar reține gânduri, amintiri, impresii despre unii dintre ei. Spre exemplu, în scrisoarea trimisă la 25 septembrie 1962, Ion Mușlea îi evocă lui Caraman pe câțiva dintre aceștia, mărturisind că „în drumurile – din ce în ce mai rare – la București, caut regulat pe vecinic tânărul nostru Ion Chinezu și pe vechii folcloriști ori etnografi: D. Caracostea, R. Vuia. Bătrânul Traian Gherman, care mi-era atât de aproape, m-a părăsit pentru vecie, de vreun an și jumătate. Ce să mai spun de Ion Breazu, de Moș Gheorghe Kirileanu sau de aproape uitatul – de alții! – Artur Gorovei? În lipsa lor, încerc să mă ocup de unii tineri, formând folcloriști care să ducă mai departe facla, ca acel Ion Taloș, cel care ți-a scris, mai anii trecuți, întrebându-te de Meșterul Manole în Ardeal. [...] Mai știi ceva de Ion Diaconu? De ani de zile nu-mi mai scrie! Se va fi cufundat în întunerecul mizeriei și bolilor?”

Pe Ovidiu Bârlea, folcloristul clujean îl recomandă călduros, într-o scrisoare din 18 mai 1965, ca pe „un om foarte de treabă și un bun prieten al meu”. Adresându-i-se, într-o deplasare la Institutul bucureștean, făcută în interesul consultării unor materiale de arhivă, Caraman își formează despre șeful Sectorului literar o opinie consonantă cu cea a prietenului său de la Cluj: „Mi-a făcut impresia că e unul din cei mai serioși cercetători din întregul institut. Culegerea lui spectaculoasă de basme, de pe terenul folkloric, e o mărturie. Dar și ca om mi-a plăcut acest descendent al Moșilor: pare cald și sincer (sper să nu mă fi înșelat). Dar, mai ales, m-a impresionat modestia lui, care-i șade atât de bine și care e o virtute rarisimă în universul parvenitismului, unde suficiența și morga de mare specialist, a mulțime de improvizați, tronează”⁷³.

Această morgă de „mare specialist” este o remarcă aluzivă la cel care conducea, pe atunci, institutul bucureștean, unde lui Petru Caraman îi repugna să meargă, tocmai la gândul că l-ar „putea întâlni pe cel mai ilustru savant etnograf al secolului, pe faimosul Mihai Popp”⁷⁴, adică „omul cel mai competent și mai providențial, care putea fi imaginat, pe ilustrissim-ul Mihai Pop! Omul cel mai dezinteresat și cel mai devotat idealurilor științifice, omul pentru care știința este un sacerdoțiu...” și care se află în fruntea disciplinei

⁷³ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 6 septembrie 1965.

⁷⁴ Scrisoare expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 22 aprilie 1965.

alături de „faimoșii Marx, Engels și Lenin (mai înainte era și Stalin; nu știu dacă și Hrușčov, dar nu văd de ce lui i s-ar face nedreptatea de a fi exceptat)”⁷⁵.

Felul acesta de a vorbi despre Mihai Pop, deloc străin și chiar mai moderat față de stilul adoptat, cu privire la același personaj, în corespondența purtată, în aceeași perioadă, între Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, se datorează lipsei de onestitate științifică de care folcloristul bucureștean dăduse dovadă în încercările sale de colaborare cu Petru Caraman. Astfel, pentru intervalul reflectat în schimbul epistolar cu Ion Mușlea, profesorul Ion H. Ciubotaru identifică două episoade tensionate ale încercărilor de conlucrare profesională dintre Petru Caraman și Mihai Pop: primul este generat, în preajma înființării „Revistei de Folclor”, de tratarea cu indiferență a propunerilor făcute „în nădejdea că, odată și odată, știința adevărată va trebui să fie repusă în drepturile ei de a se exprima fără nici un fel de presiuni sau opreliști”⁷⁶, propuneri pe care i le solicitase ieșeanului chiar mai tânărul său coleg. Al doilea se construiește în jurul recenziei pe care Petru Caraman o scrisese despre valoroasa lucrare a etnografului ceh Antonin Václavík, dedicată *Obiceiurilor anuale și artei populare*, recenzie pe care Mihai Pop ar fi dorit-o publicată cu numeroase concesii ideologice, ceea ce încălca grav principiile după care cărturarul ieșean înțelegea să realizeze o cercetare⁷⁷.

Atunci când contextele instituționale devin neprielnice proiectelor lor științifice, Ion Mușlea și Petru Caraman se refugiază în cercetări solitare, în schimbul de scrisori dintre cei doi cărturari fiind nelipsită menționarea acestor cercetări, a opiniilor și propunerilor formulate de corespondenți în legătură cu acestea, a situațiilor de colaborare pentru ducerea lor la bun sfârșit. Astfel, în 25 septembrie 1962, făcând bilanțul editorial al anilor de tăcere epistolară, Ion Mușlea îi scrie prietenului său: „Am reînceput să public, scoțând alăturata ediție a lui Pauleti⁷⁸ și laudându-mă (singur) că am făcut un lucru util, dând întâia ediție critică din fondurile de manuscrise ale Blajului. Mă străduiesc să continuu cu *Cipariu și literatura*

⁷⁵ Idem, 6 septembrie 1965.

⁷⁶ Ciorna scrisorii trimise folcloristului Mihai Pop; cf. Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 298.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 300-303.

⁷⁸ Nicolae Pauleti, *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii jucând, scrise de..., în Roșia, în anul 1838*. Ediție critică, cu un studiu introductiv de Ion Mușlea, București, Editura Academiei, 1962.

populară⁷⁹, cu *Folcloristul George Pitiș și manuscrisele sale inedite* sau cu al doilea volum, necunoscut, din *Texte de literatură poporană*, al lui Alexici (cântece lirice)⁸⁰. Voi mai ajunge, oare, să le văd aieva, pe masa mea de lucru?”

Studiul „*Cântare și verș la Constantin*”. *Sfârșitul lui Brâncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din nordul Transilvaniei*, publicat în 1964⁸¹, este primit de Petru Caraman cu entuziasm: „*E o adevărată revelație! Cine s-ar fi așteptat ca, tocmai în Transilvania, motivul brâncovenesc să aibă un așa de frumos ecou? E o dovadă mai mult de unitatea sufletului rom[ânesc] de pretutindeni, iar modesta dramatizare a minerilor noștri e documentul sanctificării marelui Constantin, mai mare p[entru] noi decât Constantin cel Mare. E o adevărată apoteoză a «împăratului Constantin», cum e numit eroul în «verș»*”⁸².

În următorul bilanț al realizărilor științifice pe care Ion Mușlea îl face cărturarului ieșean, la începutul anului 1965, tonul entuziast al celui anterior este înlocuit de dezamăgirea neputinței de a publica cercetarea despre George Pitiș: „Am terminat-o în ianuarie 1964 și exact pe vremea aceea am dus-o la București, pentru a o plasa la vreo editură. Dar în zadar le-am bătut la poartă. S-a amânat pe cine știe când!”⁸³ A fost o nouă lovitură suflătoare, al cărei gust amar l-am cunoscut în 1958, când *Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania* a rămas în machetă (Și ce frumos arăta studiul cu cele 115 ilustrații!)⁸⁴

Gustul amărăciunii de a nu fi publicat, cunoscut doar din când în când de Ion Mușlea, este gustul care îl însoțea pe Caraman de mai bine de trei decenii, căci, îndată după instaurarea „cele mai drepte dintre orânduiri posibile” – cum îi plăcea să numească regimul comunist –, cărturarului ieșean i se refuzase tipărirea oricărui text. Aceasta nu înseamnă că Petru Caraman a renunțat să scrie! Mărturie pentru nivelul

⁷⁹ Ion Mușlea, „Timotei Cipariu și literatura populară”, în *Studii de istorie literară și folclor*, București, Editura Academiei, 1964, p. 163-199.

⁸⁰ Gheorghe Alexici, *Texte din literatura populară*, tom II. Publicat cu un studiu introductiv, note și glosar de Ion Mușlea, București, Editura Academiei, 1966.

⁸¹ Ion Mușlea, „Cântare și verș la Constantin». *Sfârșitul lui Brâncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din nordul Transilvaniei*”, în *Studii de istorie literară și folclor*, p. 21-61.

⁸² Scrisoare expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 30 ianuarie 1965.

⁸³ Lucrarea lui Ion Mușlea, intitulată *George Pitiș – folclorist și etnograf*, a apărut postum, în anul 1968, la Editura pentru Literatură.

⁸⁴ Scrisoare expediată de Ion Mușlea lui Petru Caraman, la 24 ianuarie 1965.

înalt la care savantul a continuat să-și elaboreze cercetările stau nu numai lucrările numeroase pe care le-a lăsat în urma sa, unele de dimensiuni impresionante, ci și câteva dintre scrisorile schimbate cu Ion Mușlea, în cursul anului 1965.

În vederea realizării unui „studiu folkloric comparativ asupra cântecelor de leagăn” și exasperat de „sărăcia materialelor noastre folklorice”, Petru Caraman îi cere colegului său lămuriri atât „în bibliografia chestiei care mă interesează pe teren românesc”, cât și „în legătură cu terminologia folklorică”⁸⁵. Mușlea răspunde cu promptitudine cerințelor cărturarului și, probabil, cu bucuria de a-i fi putut întoarce serviciile făcute în vremea refugiului Universității ieșene la Zlatna⁸⁶: îi semnaleză bibliografia problematicii, îi trimite excerpte după materialul existent în colecțiile fostei Arhive de Folklor a Academiei Române, îl indică pe Ovidiu Bârlea ca fiind cel mai potrivit pentru a-i înlesni căutările în arhiva bucureșteană. Ca și celelalte contribuții din acești ani, studiile sale dedicate cântecelor de leagăn și practicii legănatului vor aștepta vremuri mai bune pentru a vedea lumina tiparului⁸⁷.

Dincolo de temele pe care le-am schițat și pe care le coagulează corespondența dintre cei doi savanți, citind aceste documente în ansamblul epistolarului Mușlea, nu putem să nu remarcăm că ele par a fi cele mai luminoase din întregul corpus. Faptul poate părea paradoxal, dacă avem în vedere că unul dintre expeditori e Petru Caraman, singurul intelectual căruia regimul comunist i-a luat totul: „Dreptul de a le împărtăși studenților cunoștințele sale, dreptul de a presta o activitate didactică la orice nivel al învățământului, dreptul de a desfășura o

⁸⁵ Scrisoare expediată de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 22 aprilie 1965.

⁸⁶ A se vedea, în acest sens, scrisorile pe care i le adresează, în 1945, Ion Mușlea lui Petru Caraman. Chiar dacă, la acea dată, profesorul ieșean nu reușise să găsească informații despre îndepărtatii ani ai șederii Doctorului Vasile Popp la Zlatna (1829-1842), pe baza unor surse bibliografice, Mușlea va reuși să redacteze, în ultimele luni de viață, nouă pagini scrise mărunt despre legăturile familiale ale Doctorului Popp, activitatea din Munții Apuseni, împrejurările în care și-a găsit moartea, precum și să schițeze unele aspecte privind colaborarea sa cu George Bariț la susținerea „Gazetei Transilvaniei”. Aceste pagini se păstrează în Fondul de manuscrise al Arhivei de Folclor a Academiei Române, sub cota 1661/5.

⁸⁷ Petru Caraman, „Legănatul – ca muncă și ritual – reflectat în folclorul artistic, mai ales la popoarele din orientul și sud-estul Europei”, în Idem, *Studii de etnografie și folclor*. Ediție îngrijită de Ovidiu Bârlea și Ion H. Ciubotaru. Postfață, note, indice și bibliografie de Ion H. Ciubotaru, Iași, Editura Junimea, 1997, p. 13-134, respectiv „Cântece de leagăn ucrainene”, *Ibidem*, p. 135-168.

muncă științifică într-un domeniu pe care-l ilustra la modul superlativ, dreptul de a-și tipări lucrările de specialitate, dreptul de a vorbi în public și, ceea ce întrece orice imaginație, dreptul de a munci cu brațele, pentru a-și putea întreține cei cinci membri ai familiei”⁸⁸.

Tragismul acestei situații își găsește loc doar rareori în textul scrisorilor, fiind contrabalansat de optimismul care se vrea insuflat prietenului (încercat, în ultimii ani, de o boală nemiloasă), dar și de descoperirea resorturilor seninătății în bogăția unei lumi interioare: „Socot că e nevoie să ne creem o lume a noastră proprie: o lume făurită din vis și iluzie, din gânduri abstracte, din orice, cu excluderea realității prezente, ca să putem trăi, ca să nu ne sufocăm”⁸⁹. În acest context, refugiul în munca de cercetare devine „liman neviforât”⁹⁰, iar scrisul se transformă în soluție existențială și îndemn pentru a izbândi: „Scrie, prietene, scrie! Scrie prin imposibil!”⁹¹

În ceea ce privește editarea documentelor, pe lângă textul propriu-zis al scrisorii, am reprodus, cu caractere italice, antetul de pe hârtia de corespondență, acolo unde acesta a existat, considerându-l necesar pentru punctarea contextelor instituționale în care activau expeditorii. În corpul scrisorii, am păstrat sublinierile existente în original, pe care le-am marcat prin linie, iar nu prin caractere italice, așa cum se obișnuiește, tocmai pentru a rezerva acest ultim tip de marcaje exclusiv indicării titlurilor de lucrări și articole. De asemenea, am păstrat majusculele cu care operau autorii în scrierea numelor lunilor anului sau a pronumelor personale. Am adoptat normele ortografice actuale, renunțând la scrierea cu *i* în poziție mediană, vizibilă în scrisorile care au circulat între Ion Mușlea și Petru Caraman după 1955. Am procedat la întregiri silabice, marcate prin paranteze drepte. Sporadic, am adăugat semnul virgulei, numai acolo unde am considerat că fluidizează lectura.

⁸⁸ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 238.

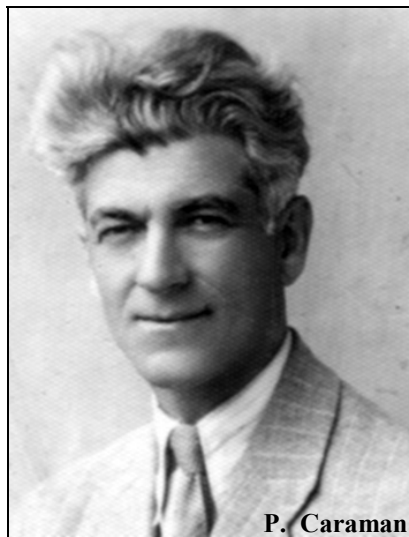
⁸⁹ Scrisoare expedită de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 17 octombrie 1965.

⁹⁰ Copia scrisorii adresate de Petru Caraman orientalistului Gheorghe I. Constantin, la 27 aprilie 1965; cf. Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 285.

⁹¹ Scrisoare expedită de Petru Caraman lui Ion Mușlea, la 30 ianuarie 1965.

I. Mușlea

P. Caraman

Ion Mușlea către Petru Caraman

1.

*Academia Română. Arhiva de Folklor
Cluj, 28 Aprilie 1931*

Strada Elisabeta, 23

Stimate Doamnă Caraman,

Neprimind nici un răspuns la scrisoarea mea din 17 Martie și bănuind că s-ar fi pierdut, vă comunic în cele următoare cuprinsul ei, în câteva vorbe: vă mulțumeam că acceptați colaborarea la „Anuarul Arhivei” și vă rugam să îmi trimiteți, până către sfârșitul lunii Aprilie, articolul ce promiteați să scrieți în vacanța Paștilor. În același timp, insistam să-mi faceți cunoscut și subiectul și dimensiunea aproximativă a celorlalte două studii ce aveți gata.

Dorind să fiu fixat asupra colaborărilor „Anuarului Arhivei”, vă rog încă o dată să-mi răspundeți, dacă se poate imediat, când îmi puteți trimite articolul promis, precum și întinderea și subiectul celorlalte articole ce aveți terminate. Eventual, ne-am putea aranja pentru tipărirea unuia din ele, în cazul când n-ar fi prea lung și dacă e scris românește.

În așteptarea răspunsului D^v, vă rog să primiți cele mai colegiale salutări.

Ion Mușlea
Biblioteca Univ[ersității] Cluj

2.

5 Maiu 1931

Stimate Domnule Caraman,

Am primit scrisoarea Dv. de la 1 Maiu și mă bucur mult de înțelegerea noastră în ce privește colaborarea.

Articolul destinat Anuarului Arhivei e binevenit și pe la sfârșitul lui Maiu. Țin să vă comunic că o întârziere de o săptămână-două, chiar poate peste această dată, nu trebuie să vă îngrijoreze. De asemenea, nici o eventuală depășire a articolului peste dimensiunile fixate de mine (aproximativ trei coale).

Aș vrea să vă atrag însă atenția asupra faptului că ortografia articolelor din Anuarul Arhivei de Folklor este aceea a Academiei, mai bine zis a Dicționarului Limbii Române. V-aș fi, deci, foarte recunoscător dacă ați putea să vă scrieți articolul în acest sens. Cu eventualele particularități ale ortografiei dicționarului amintit, pe cari nu le-ați cunoaște, mă însărcinez eu, după primirea manuscrisului.

Mulțumiri deosebite pentru extrasul cu foarte interesantul studiu despre „căzutul pe vatră”, pe care regret mult că nu l-am putut publica în Anuarul Arhivei. Nădăjduiesc însă că celălalt articol, despre „Ștefan cel Mare în poezia populară”, o să-l rezervați pentru Anuarul din anul viitor, unde voi fi foarte bucuros să-l pot tipări.

Cu cele mai bune salutări și urări

[Ion Mușlea]

3.

12 Iunie 1931

Stimate Domnule Caraman,

Temându-mă iarăși că n-ați primit scrisoarea mea de la 5 Maiu, prin care vă arătam că articolul promis pentru Anuarul Arhivei de Folklor e binevenit și la sfârșitul acelei luni, ba chiar și cu o întârziere de o săptămână două, vă rog mult să aveți bunătatea să-mi comunicați imediat când mi-l puteți trimite.

În așteptarea răspunsului Dv. și cu cele mai alese salutări

[Ion Mușlea]

4.

Academia Română. Arhiva de Folklor
Cluj, 13 Iulie 1932

Strada Elisabeta, 23

Stimate Domnule Caraman,

După o tăcere cam lungă și care v-a dat desigur de bănuț multe, iată că vă scriu în sfârșit, pentru a Vă anunța apariția „Anuarului” nostru. Neștiind dacă sunteți sau nu la București, aștept răspunsul D^V pentru a vă expedia extrasele și un exemplar din „Anuar”. În ce privește onorariul D^V, cu regret trebuie să vă comunic că nu vi-l voi putea trimite decât la toamnă – din pricina lipsei momentane de fonduri.

M-aș bucura mult să-mi puteți trimite, până la sfârșitul acestei luni – pe la 28 Iulie plec și eu în concediu –, partea [a] II-a a lucrării D^V și mi-ar părea foarte bine dacă dimensiunile ei n-ar trece de vreo două coale, deoarece „Anuarul” viitor va trebui să fie considerabil redus ca extensiune.

Aș mai avea o rugămintă, și anume să-mi împrumutați, dacă se poate, revista „Łud Słowianski” II, 1.

În așteptarea răspunsului D^V, vă rog să primiți cele mai bune salutări și urări de vacanță.

Ion Mușlea

5.

Cluj, 29. VI. [1]1933

Stimate Domnule Caraman,

Nu trebuie să vă simțiți vinovat că nu mi-ați comunicat mai curând noua adresă, pentru că sunt multe luni de când nu v-am mai scris nimic (și aici mă simt eu cam vinovat).

O noutate bună: La toamnă (Septembrie), începem tipărirea Anuarului II. O bucurie în plus: poate că la o editură bucureșteană.

Vă mulțumesc pentru recomandarea dlui. Brătulescu, căruia îi voi scrie zilele acestea și vă urez grabnică însănătoșire și vacanță liniștită.

Cu cele mai bune salutări,

Ion Mușlea

D-Sale Domnului Petre Caraman

profesor

București, Str. Porumbaru, No. 43 A

6.

Cluj, la 27 Februarie 1934

Stimate Domnule Caraman,

Cu poșta de astăzi v-am expediat un exemplar din Anuarul II – în sfârșit apărut. Sper că extrasele le-ați primit și vă rog să-mi confirmați aceasta. De asemenea, vă rog să-mi trimiteți două exemplare din extrasele Dv., pentru a le păstra la Arhivă.

D-lui Brătulescu i-am scris astă toamnă, fără să primesc, însă, nici un răspuns. Mi-ar plăcea totuși să-i văd culegerea și m-aș bucura să-l puteți convinge să mi-o trimită.

La București n-am mai reușit să viu – poate pe la Paști.

Vă rog să primiți salutările mele deosebite.

Ion Mușlea

*D- Sale D-lui Petru Caraman**profesor**București II. Str. Porumbescu No. 43 A.*

7.

*Academia Română. Arhiva de Folklor**Cluj, 17 Martie [19]40**Strada Elisabeta, 23*

Stimate Domnule Caraman,

E un veac de când nu mai știm unul de altul... Dar și vremurile sunt nemaipomenite! Vei fi fost (vei mai fi încă?) și d-ta concentrat și necăjit...

Eu mă sbat să scot, de se va putea, un volum ceva mai „a cătării” al Anuarului meu (sper că l-ai primit pe al cincilea, trimis încă prin Septembrie!). Pentru acest volum – i-aș zice jubiliar, dacă nu m-aș jena, căci se împlinesc zece ani de la înființarea Arhivei de Folklor și nu-i rău să „ne dăm” uneori importanță ca să ne mai dea și alții – aș ține mult să am colaborarea tuturor colaboratorilor de până acum. Te-aș ruga deci mult, dacă poți, trimite-mi un articol, cât de mic, și, dacă se poate, cu specială privire la balada noastră populară. Te las până în preajma Paștilor – dacă mi-l promiți, chiar până după vacanță. Ce spui? Am mare nădejde că nu mă vei refuza. Și aștept o vorbă de la d-ta, în chestiunea aceasta.

Te rog să transmiți Doamnei respectuoase sărutări de mâini.
O cordială strângere de mână de la

Ion Mușlea

8.

Arhiva de Folklor a Academiei Române
Sibiu, 23 Ianuarie 1945

Biblioteca Universității

Stimate Domnule Caraman,

De mult mă țineam să-ți scriu, cel puțin ca să-ți mulțumesc pentru frumoasa recenzie făcută Anuarului Arhivei de Folklor. Între atâta indiferență și lipsă de interes, critica d-tale obiectivă și propunerile juste mi-au căzut foarte bine. E, poate, cea mai bună recenzie care s-a făcut vreodată Anuarului meu.

Mă lupt din nou să se aprobe tipărirea unui nou volum, tot în cadrele vechi, cu care, e adevărat, nici eu nu sunt împăcat. Aș fi, totuși, foarte mulțumit ca să apară chiar și așa, numai să mai „miște” nițel și folklorul nostru. Îmi promiseseși acum vreo cinci ani un articol despre un „cântec de nuntă” sau o baladă sud-dunăreană. Mi-l mai dai? M-aș bucura mult.

Am și o altă rugămintă. Ți mai amintești, probabil, că, în 1928, am publicat o cercetare despre *Viața și opera Doctorului Vasile Popp*. Doi ani mai târziu, am dat *Noui contribuții la viața lui*, iar în 1942 – când se împlăneau 100 de ani de la moartea lui – am scris un articol comemorativ în „Transilvania” (scos și în extras). Vezi deci că această figură interesantă mă preocupă mult. Am încă mult material și aș vrea să-l public cât se mai poate.

Dar, vei zice, ce voi fi vrând să te rog pe d-ta în legătură cu Vasile Popp? Iată ce este. El a trăit ultimii ani și a murit la Zlatna, unde era doctor al Minelor. Totuși, despre cei 12 ani petrecuți acolo, îmi lipsesc aproape orice informații. M-am gândit, de mai multe ori, să mă duc până acolo. Dar 2-3 zile nu sunt suficiente spre a-i face pe localnici să caute hârtii vechi ori să răscolească dosare. Pentru aceasta ar trebui să stai cel puțin 2-3 săptămâni, să mai insiști, să mai îndemni, să mai dai „termen” celor care ar putea contribui cu informații.

Nu mă puteam gândi decât la d-ta, care și așa ești condamnat să stai la Zlatna. Știu că ești omul care, dacă poți, faci. Te rog, deci, din inimă, încearcă să afli cât mai multe despre șederea acolo a lui Popp. Te rog răsfoiește broșura mea din urmă și citește paginile 112, 117 și 121 (notă) din cea mare.

M-ar interesa foarte mult să știu dacă există sau nu un portret al lui Popp și, în cazul afirmativ, o fotografie mai bună a acestuia. Eu cred că a avut, a trebuit să aibă (la cine este?). A fost el și profesor al gimnaziului sau școlii din Zlatna (la care a învățat, probabil, și Avram Iancu)? În ce cimitir a fost înmormântat (era greco-catolic)? Ce a rămas după el (cărți, acte etc.)? Ce s-a ales de familia lui? Direcția Minelor are o bibliotecă? Nu sunt în ea cărți cu semnătura lui Popp sau chiar unele din lucrările lui? În sfârșit, tot ce crezi că m-ar putea interesa din ceea ce poți afla de la localnici și autorități (Direcția Minelor^x, Primărie, Oficiile parohiale, greco-catolic și catolic etc.

Dacă se poate, ți-aș fi recunoscător și pentru o fotografie sau carte-poștală reprezentând vechea clădire a Direcției Minelor (dacă mai există) și dacă e cea de pe vremea lui Popp (deci dinainte de 1842). De asemenea a casei în care a locuit Popp, dacă o afli. În sfârșit, orice urmă despre Popp la Zlatna.

Am fost informat de d-l Irion că Giorge Pascu lucrează la o Monografie a Zlatnei. M-aș fi adresat dânsului, dar mi-e teamă că adună datele ce l-am rugat să le caute, dar le va... utiliza personal și mie nu-mi va trimite nimic. Dacă d-ta poți scoate, eventual, ceva de la dânsul, cu atât mai bine.

M-aș bucura să nu mă „blagoslovești” prea tare pentru această însărcinare. Și să te gândești că am și eu nevoie să-mi înșel zilele triste în aceste vremuri grele cu munca sau un „semblant” al ei. D-ta cu dorul Iașului, tot atât de greu accesibil ca și Clujul nostru, cred că mă înțelegi.

Îți mulțumesc mult și aștept noutăți. Îndată ce vei afla ceva interesant, te rog scrie-mi două vorbe.

Cu mulțumiri anticipate, cele mai bune urări de noul an și o călduroasă strângere de mână de la vechiul d-tale

Ion Mușlea

^x are o arhivă bună!

9.

*Arhiva de Folklor a Academiei Române
Sibiu, 27 Mai 1945*

Biblioteca Universității

Iubite Domnule Caraman,

Când am primit scrisoarea d-tale de la 16 Aprilie – abia la sfârșitul lunii – nu mai era cazul să-ți răspund la Alba-Iulia. Am așteptat – ca să-ți mulțumesc pentru toată osteneala ce ți-ai dat în găsirea de informații despre mie atât de simpaticul Doctor Popp – să te știu sosit la Iași. Într-adevăr, d-l Irion mi-a confirmat că după destule peripeții – ele începuseră, se pare, încă de la Zlagna – ai descins, în sfârșit, în atât de doritul Dv. Iași. Vă doresc din toată inima, Dvoastră și colegilor, ca reșezarea acolo să nu vă fie prea încărcată de greutate de tot felul.

Când vă fac o astfel de urare, mă gândesc de bună seamă și la situația noastră, a Clujenilor, destul de încurcată din atâtea puncte de vedere. Mai ales a mea, la Bibliotecă: singurul institut „comun” celor două Universități – românească și ungurească –, cu un director ungar de-al vechiului regim, menținut de autoritățile locale, și cu alt director, comunist român, numit de aceleași autorități... Ce zici? Nu sunt chiar de invidiat. Dar datoria mea, oricât de greu mi-ar fi, e să merg și să lupt, până ce m-or ține nervii sau se va limpezi situația...

Îmi închipuiesc ciuda d-tale că, cu toată bătaia de cap avută cu investigațiile asupra Doctorului Popp, n-ai putut afla nimic. Dar, pentru mine, acest răspuns negativ își are importanța lui. Nu cred să mă mai deplasez vreodată – dacă n-am făcut-o de la Sibiu – înspre orașelul în care-ai trăit și d-ta aproape un an. Pentru că, aproape sigur, n-aș mai găsi nimic... nou, față de cele aflate de d-ta. Dar nu-i și asta un lucru mare pentru mine: scutirea de un drum și de câteva zile pierdute?

Cred că zilele acestea voi pune sub tipar Anuarul VII. Academia a fost foarte zgârcită de data aceasta – aș fi bucuros dacă aș putea scoate 12 coale! Voisem să te rog și pe d-ta să-mi dai măcar un „articol-mărunt”, de o pagină-două. Dar m-am gândit că, la Iași, te așteaptă atâtea, vor trebui să treacă luni de zile – poate – până îți vei regăsi liniștea necesară lucrului. Totuși, dacă cumva ai un astfel de articolaș gata – sau chiar cel de care-ți scriam în Ianuarie – cu cântecul de nuntă sârbo-român (îmi mai amintesc bine oare?), ți-aș fi foarte recunoscător să mi-l trimiți, firește în vreo lună sau șase săptămâni, căci „Progresul” Sibiu lucrează repede. Manuscrisul ar fi să-l încredințezi d-lui Iancu sau Dima, când vin înspre Sibiu, în vacanța... mare.

Mulțumesc pentru omagiile adresate soției mele. Te rog și eu să transmiți doamnei respectuoase sărutări de mâini. Încă o dată, toate mulțumirile, curaj și să auzim de bine.

Ion Mușlea

10.

Arhiva de Folklor a Academiei Române
Cluj, 25 Iulie [1]946

Biblioteca Universității

Stimate Domnule Caraman,

A trecut vreme multă de când nu ne-am mai scris. N-aș putea jura dacă ți-am mulțumit sau nu pentru informațiile asupra Doctorului Vasile Popp, pe care le-ai căutat pentru mine la Zlatna... Te mai gândești cu plăcere la acel „séjour” în Munții Apuseni? Noi oftăm de multe ori după Sibiu... Dar asta din cauza condițiilor speciale de la Cluj! Vreau să cred că Dv., vechii ieșeni, vă simțiți mai puțin streini, decât noi, vechii clujeni. Aș vrea totuși să știu.

Țineam să-ți scriu de vreo lună, de când am citit în ziarele bucureștene că ai ținut balcanicilor o conferință despre „Sorcovă”. Am vrut să te rog imediat să mi-o dai pentru Anuar. Mă gândeam că măcar așa, dacă nu cu acel „Cântec de nuntă... la Românii din Serbia” (promis de nu știu câți ani), ți-ai relua colaborarea la Anuarul meu. Dar mi-au venit pe cap năcazuri (o mică operație a mea, apoi una mai mare a nevesti-mi) și n-am mai apucat să-ți scriu. Acum mi-am făcut puțin timp.

Te rog mult, d-le Caraman, trimite-mi una din cele două lucrări, cât mai curând (până pe la începutul lui Octomvrie, dacă se poate). Și scrie-mi, mai curând, o vorbă că se poate și ce întindere are articolul pentru care te-ai hotărât. Altfel, voi crede că nu mai vrei să colaborezi la Anuarul meu, pe care-l găsești... știu eu cum? Ce zici? Șantajez?

Te vei întreba, firește, dacă am asigurări suficiente că Anuarul va apare (sau se va da la tipar, mai bine zis, la toamnă)? Firește, căci altfel nu te-aș pune pe lucru. De altfel, despre transformările pe care se fac la Arhiva Academiei, cred că ai auzit și d-ta câte ceva, de la dl. Iordan. În tot cazul, eu mă bucur mult că vom colabora mai de aproape, ba chiar că ne vom vedea la București pe la sfârșitul lui Octomvrie... Te fac curios? Nu face nimic, de-abia îmi vei răspunde curând.

Te rog să transmiți doamnei respectuoasele mele omagii. D-tale, o cordială strângere de mână de la

vechiul și aproape uitatul

Ion Mușlea

Biblioteca Univ[ersității] Cluj

Te rog să spui din parte-mi dlui Irion cele mai bune salutări și să-l cerți că nu vrea să-mi scrie o vorbă (cred că nu mi-a răspuns la o vorbă a mea de acum... aproape un an).

11.

Cluj, 25. X. 1955

Iubite prietene,

E greu să-ți închipuiești ce bucurie – aș putea spune: ce entuziasm – mi-a produs mesajul d-tale neașteptat, de la sfârșitul lui Iunie. Dar atunci, cum de am putut lăsa să treacă atâta vreme fără să-ți răspund? îmi vei replica d-ta – și cu drept cuvânt. Iată explicația: S-a întâmplat că, în timpul sosirii rândurilor d-tale, eram plecat din localitate. De adresă nu ți-am putut da. Chiar zilele trecute, mă gândeam să-ți scriu prin profesorul N. Popa – fără să știu însă în ce raporturi sunteți.

Norocul a făcut să cunosc pe fostul d-tale elev care-ți aduce scrisoarea mea. Felul elogios în care mi-a vorbit de profesorul lui de pe vremuri m-a convins că-i pot încredința și eu un mesaj de prietenie.

Am aflat, astfel, și ceea ce d-ta nu mi-ai fi comunicat: că lupti cu necazuri mari, datorită neînțelegerii și urii; că te ții tot așa de mândru și dârz (cum nici nu-mi închipuiam că s-ar putea altfel); că lucrezi cu aceeași veche și vestită pasiune. Aflând acestea nu mă pot decât bucura, încă o dată, de cele ce mi-ai scris și de faptul că ți-ai adus aminte de mine.

La rândul meu trebuie să-ți spun, mai întâi, că, de câte ori îl văd pe prietenul nostru Chinezu – ultima oară abia acum o lună –, evocăm cu drag toate amintirile care ne leagă de d-ta.

Personal, nu mă pot plânge prea mult. Regimul n-a fost cu mine atât de crud. Mi-a dat posibilitatea să muncesc în specialitate – nu ce aș fi vrut, desigur –, dar ceva din care va ieși o lucrare de real folos pentru folclorul nostru (vei afla peste vreun an-doi).

În schimb, nevastă-mea a fost lovită cum nu se poate mai crunt, în tot ce avea mai scump: în familia ei a fost o adevărată hecatombă.

Iar sănătatea mea – care nici înainte nu era grozavă – s-a înrăutățit mult. Mi-am păstrat însă moralul și am nădejdea fermă că în curând mă vei găsi alături de d-ta.

Cu toată vechea prietenie și cele mai bune urări, al d-tale

Ion Mușlea

Te rog să-mi dai și adresa d-tale.

A mea este: Str. Bolintineanu 18

12.

Cluj, 25 iunie 1956

Iubite frate Caraman,

Mi te-ai adresat atât de cald și mi-ai scris așa de frumos în acea impresionantă „carte” a d-tale din Noemvrie, încât multă vreme nu m-am încumetat să-ți răspund. Totuși, mai multe lucruri m-au hotărât: rușinea de a lăsa fără răspuns o scrisoare a unui vechi prieten, vremurile care sunt pe cale să se schimbe, onomastica d-tale care nu poate fi lăsată fără o urare, amicul Petruțiu, care a auzit de mult despre d-ta și, deci, vrea să te cunoască, în sfârșit prilejul – atât de rar – de a putea trimite o scrisoare fără teama de a fi văzută de indezirabili.

Dacă d-ta ți-ai exprimat bucuria pentru cele cuprinse în rândurile mele de acum mai bine de o jumătate de an, ce să zic eu de plăcerea pe care mi-au făcut-o paginile d-tale fierbinți și colorate? Iartă-mă, dar am citit-o și celor mai de aproape ai mei: nevesti-mi (o veche admiratoare a d-tale), cumnatului și cumnatei mele, așa de dornici să se încălzească la o flacăra ca aceea a sufletului d-tale! Toți ți-au admirat credința și tăria și, ca și mine, ți-au mulțumit pentru ea.

Și acum, să le luăm pe rând:

Vreau să cred că ești tot atât de curajos și dârz ca în Noemvrie. (Poate, datorită schimbărilor, pe care antenele d-tale fine le-au sesizat mai de mult, chiar mai tare decât atunci!) În tot cazul, nu vreau să aud că s-ar fi putut întâmpla să începi să ai îndoieli... Și, dacă totuși – lucru pe care mi-e aproape imposibil să mi-l închipuiesc –, s-ar fi putut întâmpla, nădăjduiesc că ultimele săptămâni, (culminând poate chiar cu ziua d-tale), ți-au redat credința și tăria.

Ai amintit de un prieten vechiu al amândurora – Ionică Chinezu, pe care-l văd la fiecare drum ce-l fac la București, o dată sau de două ori

pe an. Căci, contrar celor ce te-am făcut să crezi (și din nenorocire pentru mine și ai mei!), el locuiește acolo (Str. Kogălniceanu 6, lângă „Bufet” – azi „Statuia Aviatorilor”) și s-ar bucura mult să-i faci o vizită într-unul din rarele d-tale drumuri în capitală. Cu câtă plăcere aș sta acum de vorbă cu mata și cu el – cu sau fără un pahar din Cotnarul d-tale de pe vremuri –, nu „punând țara la cale”, ci gândindu-ne serios la ceea ce va trebui făcut într-un viitor foarte apropiat. Sunteți – împreună cu filologul D. Șandru (ce bine mi-ar părea să nu ai ceva împotriva lui!), oamenii cu care aș discuta mai bucuros schimbările importante care ne bat la ușă și atitudinile ce trebuiesc luate!

Mi-ar părea așa de rău să fii de altă părere! Dar nu cred, nu pot crede! Și ți-aș fi foarte recunoscător să-mi trimiți măcar câteva rânduri prin prietenul Petruțiu sau să-i spui lui felul cum vezi lucrurile astăzi.

Despre mine vei afla mai multe de la aducătorul misivei. Lucrez în continuare la ceea ce am numit astă toamnă „o lucrare de real folos” – e vorba de un repertoriu, cu un studiu introductiv și hărți, al materialului folcloric din răspunsurile la Chestionarul Hasdeu –, dar sunt prea obosit ca s-o aduc, cum ar fi trebuit și aș fi vrut, mai repede la bun sfârșit. Sănătatea și în special nervii devin din ce în ce mai șubrezi. Vreau să cred însă că d-ta ai rămas tot ca o stâncă, la fel cu cel pe care l-am văzut – dacă nu mă înșel – ultima oară acum 9-10 ani, pe scările interioare ale Bibliotecii Academiei din București. În ce privește cele ce susții, că „ți-ai pierdut timpul cu carul”, – dă-mi voie să nu te cred. Nu numai eu, dar atâția, așteptăm de la d-ta lucrări importante, pe care nădăjduim să le vedem cât mai curând.

De Sf. Petru îți urez, din toată inima, împlinirea dorinței pe care de atâta amar de vreme o porți în suflet. Ea îți va ajuta să-ți perfecționezi și completezi opera, să-ți trăiești mai senin ultimele decenii, să-ți vezi copiii așezați la casele lor și neamul reintrat iar pe făgașul din care a fost scos cu o brutalitate nemaipomenită.

Cu vechea prietenie, vechiul d-tale

Ion Mușlea

13.

Cluj, 12. VII. [19]57

Iubite Domnule Caraman,

Iartă-mă că scriu la repezeală, dar nu vreau să-l fac pe d-l Crihălmeanu să aștepte prea mult.

Iată situația, cu lucrările de care ai nevoie: nu-ți pot trimite decât pe Blümer (vol. I-IV), pentru că... nici numele meu nu e prea plăcut urmașului meu la direcția Bibliotecii; de altă parte, nu vreau să mă stric definitiv cu el, spre a mai putea ajuta și pe alți însetați de carte. În general, publicațiile mai vechi, cum sunt majoritatea celor de care ai nevoie, nu se împrumută particularilor: dar, prin intermediul Bibliotecii ieșene, lucrul se face în mod curent. Cărțile cerute de d-ta se găsesc, cu 1 sau 2 excepții; eu am aruncat doar o sumară privire prin catalog, căci am sosit abia aseară, frânt de călduri și nițel bolnav, după 8 zile de București-Brașov-Sibiu. Cere deci toate publicațiile, dând însă cât mai multe precizări de ediții (loc, an de apariție), mai ales la „Caelius Firmianus Symposius, *Aenigmata*” (pe care n-am găsit-o deloc) și la „Arnobius (Senior), *Disputationes adversus gentes*” (unde catalogul e neclar!). Anunță-mă și pe mine, cu o carte poștală, când pleacă cererea Bibliotecii Iași, ca să pot supraveghea, întru cât se poate, buna „deservire”.

Mă bucur și urez toată fericirea tinerei perechi și părinților respectivi, mulțumind din inimă pentru calda invitație și regretând nespunșibilitatea de a nu participa.

La scrisoarea d-tale din urmă, nădăjduiesc să răspund în curând. Pe Blümer te rog să-l trimiți la începutul lui Septemvrie, căci în a doua jumătate a lui August voi lipsi din Cluj. Expediția te rog să o faci în colet cu valoare declarată sau printr-un om sigur!

Nu vrei să dai o ediție în românește a marei d-tale lucrări despre colinde, apărută în poloneză? Se interesa, recent, de acest lucru, Editura Academiei din București. Ar fi foarte binevenită pentru știința românească, iar d-tale ți-ar da prilej nu numai să o amendezi și completezi cu date nouă, ci și să încasezi 15-20.000. Pentru cazul când propunerea îți surâde, scrie o vorbă, referindu-te la subsemnatul, tânărului meu prieten: Adrian Fochi, București 36, Str. Dionisie Lupu, 32.

Acum, că te întinzi cu nemosteniile și spre Turda marelui Mihai, nădăjduiesc că ne vom vedea în curând și încă într-o lume cum o dorim noi. Cu cele mai bune urări de sănătate și spor la muncă și asigurarea că nu m-ai deranjat deloc, vechiul d-tale

Ion Mușlea

14.

Cluj, 25 Sept. 1962

Iubite Domnule Caraman,

Nu pot scăpa un prilej ca acela al sosirii în urbea d-tale a cumnatului meu, fără să-ți adresez câteva rânduri. E adevărat că corespondența noastră a încetat de mulți ani! Pentru vina pe care mi-o vei fi găsit – și pe care eu n-o cunosc nici astăzi – m-ai pedepsit, crede-mă, destul de aspru. Eu însă nu pot lăsa să treacă al treizecilea an de la începerea prieteniei noastre și a strălucitei tale colaborări la publicația pe care o conduceam, fără să-ți scriu ceva despre mine și fără să te întreb „de sănătate” – cum se spune pe la noi.

Am rămas cercetător la Academie. Primejdia trecerii la pensie – deși anii i-am cam atins (mi se pare că sunt doar cu unul mai tânăr ca d-ta, din 1899) – încă nu se arată. Sănătatea mea și mai ales a neveste-mi șchioapătă, însă, din ce în ce mai mult. Suntem mulțumiți, totuși, că am reușit să scoatem la liman pe unicul nostru copil, de un an inginer aici, la Cluj.

În drumurile – din ce în ce mai rare – la București, caut regulat pe vecinic tânărul nostru Ion Chinezu și pe vechii folcloriști ori etnografi: D. Caracostea, R. Vuia. Bătrânul Traian Gherman, care mi-era atât de aproape, m-a părăsit pentru vecie, de vreun an și jumătate. Ce să mai spun de Ion Breazu, de Moș Gheorghe Kirileanu sau de aproape uitatul – de alții! – Artur Gorovei? În lipsa lor, încerc să mă ocup de unii tineri, formând folcloriști care să ducă mai departe facla, ca acel Ion Taloș, cel care ți-a scris, mai anii trecuți, întrebându-te de Meșterul Manole în Ardeal.

Am reînceput să public, scoțând alăturata ediție a lui Pauleti și laudându-mă (singur) că am făcut un lucru util, dând întâia ediție critică din fondurile de manuscrise ale Blajului. Mă străduiesc să continuu cu *Cipariu și literatura populară*, cu *Folcloristul George Pitiș și manuscrisele sale inedite* sau cu al doilea volum, necunoscut, din *Texte de literatură poporană*, al lui Alexici (cântece lirice). Voi mai ajunge oare să le văd, aieva, pe masa mea de lucru?

Ce faci însă d-ta? Cu sănătatea, cu familia, cu marea lucrare de antroponomastică și cu celelalte? Mi-ar face mare plăcere să aflu! Ai promis, cândva, că, în drumurile spre Turda, te vei opri și la Cluj! Mare bucurie mi-ai face!!

Mai știi ceva de Ion Diaconu? De ani de zile nu-mi mai scrie! Se va fi cufundat în întunerecul mizeriei și bolilor?

Încă o dată, te rog dăruiește-mă cu o scrisoare în genul minunat al celor nemaivăzute de atâta vreme!

Te îmbrățișează, cu vechile sentimente de frăție,

Ion Mușlea

15.

Cluj, Ziua Unirii 1965

Iubite Domnule Caraman,

Mă-ntreb cu jale: are oare rost să mai răspund la scrisoarea d-tale datată 28 august 1963? Pot să-ți mărturisesc că așa ceva nu s-a mai întâmplat! Și-mi pare extrem de rău că tocmai cu d-ta a trebuit să dau acest examen de om încercat de boală.

Într-adevăr, plăcerea de a ne fi vizitat, de a fi stat de vorbă așa de prietenește și de cald, a fost pentru mine o mare bucurie. Dar atât vizita, cât și scrisoarea m-au găsit într-o stare sufletească pe care d-ta ai sesizat-o foarte bine. În zadar am încercat să mă scutur din apatie și să-ți răspund. Nu depindea de voința mea, ci de resorturi fiziologice adânci. Când am început să mă reculeg, prin octombrie, mi s-a părut că e târziu ca să-ți mai răspund. A urmat o perioadă de muncă încordată, pentru a-mi pune la punct o lucrare despre folcloristul și etnograful G. I. Pitiș (care te va interesa și pe d-ta, mai ales prin textele inedite despre păstorit). Am terminat-o în ianuarie 1964 și exact pe vremea aceea am dus-o la București, pentru a o plasa la vreo editură. Dar în zadar le-am bătut la poartă. S-a amânat pe cine știe când! A fost o nouă lovitură sufletească, al cărei gust amar l-am cunoscut în 1958, când *Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania* a rămas în machetă (Și ce frumos arăta studiul cu cele 115 ilustrații!).

M-am întors prin Brașov, țara mea de baștină, să-mi văd frații bătrâni și, apoi, m-am odihnit o săptămână într-un sat de la poalele Negoifului, la un prieten. Revenit acasă, m-am pus iar pe muncă. Dar, în martie, a trebuit să mă operez de hernie. Abia mă refăcusem după șocul post-operatoriu și, la începutul lui iunie, m-am dat cu totul peste cap: o viroză cu febră mare și o dereglare serioasă a întregului organism. De-atunci, încă nu m-am refăcut. Când credeam că pot zice „am scăpat”, a venit o flebită, apoi, după 3-4 săptămâni, pe când eram „în rodaj”, m-a trăznit la pat o miocardită. Am stat în clinică două luni. Acum sunt „în convalescență” – acasă.

Cum nu am voie să lucrez, îmi fac bilanțul pe două „profile”: încheiere de carieră științifică și măsuri de luat în vederea „neprevăzutului”!

Între aceste din urmă socoteli, mi-a[u] stat de mult la inimă răspunsul și mulțumirile cu care-ți sunt dator. După cele amintite mai sus, nădăjduiesc că vei ierta întârzierea acestui răspuns la o scrisoare atât de caldă, care mi-a făcut așa de mult bine.

Trebuie să-ți mai spun că la boala mea din urmă au contribuit, probabil, și frământările în legătură cu constituirea centrului clujean de etnografie și folclor, al cărui conducător urma – sau urmează – să fiu eu. Povestea asta durează de doi ani și, cu toate încercările mele, n-am reușit să scap de sarcina de (viitor) conducător: așa vrea Academia, mai ales Bucureștii. Acum nu mai e decât o chestiune de zile (5-7 febr.), pentru a ști dacă trec la pensie, rămân la Lingvistică sau mă înham la conducerea și organizarea centrului.

M-am bucurat mult auzind că și d-tale ți s-a oferit, în sfârșit, o situație – să-i zicem onorabilă – la noul centru de la Iași. Te rog să-mi confirmi dacă e adevărat și dacă ești mulțumit de ceea ce poți realiza personal și prin colaboratorii d-tale. (Eu chiar de această ultimă lature a chestiunii mă tem!).

Tot în legătură cu activitatea științifică, îți trimet ultimele mele două lucrări, care cred că te vor interesa.

Nevastă-mea – care m-a certat adeseori că nu-ți răspund „încă” – se gândește și acum cu emoție la ceasurile din după-amiaza plăcută, când, din balconul cu mesteacănul foșnitor, am pus țara la cale. (Eheu, „fugaces anni”...). Îți trimete cele mai călduroase salutări și urări, ca și întregii familii. Fiu-meu a „pășit” de vreo lună la taina sfintei căsătorii (cu o tânără profesoară din Aiud). Doctorul Macavei se luptă ca un leu să nu îmbătrânească. Dar, din această încăierare, „arhanghelul” cred că o să iasă nițel cam jumulit. Și el îți trimete cele mai bune urări.

Și d-ta (sănătate, planuri de muncă? Nădăjduiesc că știi că toată lumea așteaptă – de câtă vreme? – o traducere din poloneză a monumentalelor „Colinde”)? Și ai d-tale? Aștept să-mi scrii multe. Te îmbrățișează „ca un frate” – așa își încheia scrisorile către Bariț Drul V. Popp.

16.

Cluj, [18] mai 1965

Iubite prietene,

Cu toată silința mea de a-ți răspunde mai repede, n-am reușit. Am avut de organizat un „Simposion Miorița”, la Secția de folclor de aici, am așteptat să se aducă Arhiva de folclor în localul Secției (unde e, nu poate fi consultată nici de cătră... fostul ei director!). Acest lucru s-a dovedit, până azi, imposibil și regret că trebuie să-ți comunic că va mai trece o lună bună, până se va putea face mutarea.

Deocamdată, trimit ce pot.

E adevărat că sărăcia de cântece de leagăn e surprinzătoare, uluitoare! O dovadă e și că în toate cele 25 volume ale „Șezătorii” apare unul singur: în vol. 7, p. 28. Trebuia să vii d-ta să ne-o spui! Trimit deci 4 texte dintr-o culegere nescrisă a mea, o „coupură” (pe care te rog să mi-o restitui cândva, nu e grabă!) și câteva indicații bibliografice. Dacă unele lucrări nu le găsești acolo, te rog scrie-mi și voi pune pe cineva să copieze textele care te interesează.

Cred că la Institutul de folclor București vei găsi material mult. Cum prietenul nostru Mihai Pop va mai lipsi cel puțin două luni și jumătate – deocamdată e în Statele Unite –, ai toată vremea să faci cercetările necesare. Te poți adresa cu toată încrederea lui Ovidiu Bârlea, șeful Sectorului literar de acolo. E un om foarte de treabă și un bun prieten al meu. Dacă crezi, poți să-i spui că vii din partea mea. De mult vrea să te cunoască, se gândea și să-și facă un drum la Iași în acest scop.

Nu pot înșira lista tuturor lucrărilor folclorice pe care le-am răsfoit – zadarnic. Cu V. Scurtu am vorbit: nu are nimic în m[anu]scrissele lui. Despre alt nume al cântecului de leagăn nu știu nimic.

Cu sănătatea mea, tot slab: obosesc f. repede. Peste trei săptămâni am un an de când mi s-a dereglat organismul. Dar... să fiu mulțumit că mă pot plimba de două ori pe zi câte o ½ oră și telefona directive la „Secția de folclor”. A propos, d-tale ți-a venit numirea de șef? Mie nu, girez doar conducerea Secției. Probabil abia în Septembrie vor sosi noile numiri. Până atunci, paște murgule...

Primește, te rog, bune amintiri și urări de la nevastă-mea și familia D^F Macavei.

O îmbrățișare prietenească de la vechiul d-tale

Ion Mușlea

17.

Cluj, 2. VIII. [1]965

Iubite Domnule Caraman,

Abia zilele trecute am ajuns la manuscrisele „Arhivei de Folclor – Cluj”. Mă grăbesc (!?) să-ți trimit rezultatele – destul de sărace. Am stat la gânduri: să nu te aștept cu ele în drumul anual spre Turda? Nădăjduiesc că nu ne vei ocoli. Ne-am bucura atâta să mai stăm la un pahar de vorbă.

Sănătatea mea – tot cam șchioapă. Dacă nu vii curând, te rog scrie o vorbă. Toate bune alor d-tale.

O îmbrățișare frățească de la vechiul d-tale

Ion Mușlea

18.

Cluj, 24. IX. [19]65

Iubite Domnule Caraman,

Speranțele d-tale că sunt complet refăcut, din nenorocire, nu se adeveresc. A doua zi după expedierea cântecelor de leagăn (nu e nevoie să-mi restitui copiile!), am făcut o recidivă la boala de inimă: cinci săptămâni de clinică! De 15 zile sunt acasă, dar refacerea merge mult mai încet decât întâia oară! Să nădăjduim, totuși...

M-am bucurat mult că l-ai cunoscut pe Bârlea și că-l apreciezi cum se cuvine. O merită din plin! Eu îl cunosc de peste zece ani și, ca să-l prețuiesc și alții, am scris recenzia pe care o alătur. Îmi pare extrem de rău că te-am scăpat – nu-i așa? – pentru vara aceasta? Ori mai pot trage nădejde?

O îmbrățișare frățească de la vechiul d-tale

Ion Mușlea

Bune complimente de la nevastă-mea.

Scrie-mi, te rog, n-ai intrat nici acum la Academia ieșană?

Petru Caraman către Ion Mușlea

1.

Iași, 28 VIII. [1]963

Iubite Domnule Mușlea,

E deja destul de mult timp de când m-am întors în Moldova, la Penații mei; dar gândurile mele hoinăresc încă prin diferite locuri transilvane, pe unde-am umblat în vara aceasta, și-mi deapănă filme cu peizaje și oameni de pe-acolo... Între cele care-mi vin mai adesea să mă-ncânte, este colțișorul clujan nespus de frumos, cu casa străjuită de-un mesteacăn svelt de pe Bolintineanu 18 – desigur, strada cea mai liniștită, cea mai plină de aer ozonat și de sănătate din tot orașul, unde m-au întâmpinat la fiecare pas brazi înalți și viguroși, ca pe drumurile din adânc de munte ale țării. – Fericitilor, ce Vă mai lipsește când aveți pe lume un asemenea cuib? ar putea oricine să Vă-ntrebe. Și totuși, figura vechiului meu prieten era umbrită de un aer trist, melancolic, pe care, odinioară, nu i l-am cunoscut niciodată. De-aceea, după vizita primă – când am aflat acolo atâta caldă ospitalitate, de mi-a venit greu să mă zmulg după nu știu câte ore de taifas – nu m-am putut opri de-a căuta anume timp, ca să-l mai văd o dată la el acasă, în speranța că, de data aceea, aveam să-l las împăcat cu viața, încrezător în puterile lui și senin, așa cum l-am cunoscut totdeauna mai înainte. Căci nu-l pot uita pe omul plin de elan și mereu binedispus de ieri, care contopia cu elanul lui și pe alții. N-am avut însă norocul să te gădesc, ceea ce am regretat mult. Un demon șagalnic, dar răutăcios, care și-a bătut joc de noi amândoi, a făcut să ne-ncrucășăm la capătul uliței: fără să ne recunoaștem, deși ne-am uitat lung, pare-mi-se, amândoi unul la altul. Ochelarii, pe care-i purtai atunci și care te schimbau grozav la chip, mi-au jucat festa, mai ales că eu n-avusesem precauția de a-mi fi pus din vreme ochelarii! Aș mai fi venit, de bună seamă, într-una din zilele următoare, cum n-aș fi venit? Căci, vorba cântecului:

„Pe ulița de mi-i drag,
Treabă n-am și cale-mi fac;
Iar pe a de mi-i urât,
Am treabă, da' nu mă duc!...”

mi-a fost însă cu neputință. Lucrurile erau aranjate programatic așa fel încât, curând după aceea, a trebuit să plec din Turda, împreună cu soția, spre Iași. Când am trecut prin Cluj, în goana mașinii, fără să ne

oprim nicăieri, de-abia am mai avut vreme să prindem trenul. Ceea ce-aș fi dorit mai ales, bunul meu prieten, să-ți amintesc atunci, e că – în ultimă analiză – ceea ce decide de viața noastră este, din fericire, tot maica PSYCHE, iar nu greoiul balast material, în care e găzduită temporar flacăra sacră. (Cred că D^{ml} Macavei nu va-ncerca să mă combată, căci punctul meu de vedere – orice-ar zice Marx și cu toții din cortegiul lui – nu contravine deloc principiilor lui Esculap, ci, dimpotrivă, le consolidează temeliile!). De aceea, în momente de depresiune, de dezolare – chiar dacă aceștia par uneori să-și aibă sursa exclusiv în domeniul fizic al ființei noastre – să facem în primul rând apel la Ea. Căci Ea este suprema noastră nădejde, mântuirea noastră... Așadar, „sursum corda”! Noi nu ne putem îngădui luxul de a fi pesimiști, ba nici măcar deprimați! Ar fi un lux prea mare și prea costisitor. E nevoie numai să ne scuturăm, cu toată hotărârea, de orice cauchemar-uri obsedante și corosive, de orice aluviuni impure, care amenință să tulbure echilibrul nostru sufletec. E nevoie să privim mereu înainte pe drumul vieții și să-l străbatem cu încrederea unui prunc de curând sosit în lume... Nu ne naștem și renaștem noi, oare, cu fiecare clipă nouă, care se desprinde din ghemul fără de-nceput și fără de sfârșit al eternului?

Înainte dar, și, la lucru! La lucrul care ți-e cel mai drag și cu care te identificei sufletește în chipul cel mai desăvârșit! Munca plăcută, fie ea chiar și grea, vreau să zic încordată, atunci când reușești să te cufunzi într-înșă până la uitarea de sine, este – după mine – un izvor de sănătate, care nu-și poate afla egal. Înainte dar, cu fruntea sus și cu convingerea fermă că sănătatea noastră e un dulău credincios și supus, pe care-l ținem de lanț și-l mânuim după propria noastră voință. E chestia numai să vrei cu tot dinadinsul să fii sănătos. Ia aminte deci!

Al D^{talc} ca un frate:

P. Caraman

P.S. Te rog nu uita să transmiți prea stimatei D^{ne} Mușlea cele mai respectuoase omagii din parte-mi și un salut prietenos D^{lui} Ing. Mușlea junior. De asemenea, mă-nclin cu plecăciune D-nei și D^{lui} Dr. Macavei. Sper să vă văd pe vreunul cât de curând la Iași, pe la mine. – Nu? După uzanțele burgheze, D-ta, prietene Mușlea, îmi ești arhiîndatorat: căci eu te-am vizitat la Cluj de două ori, iar D^{ta}, aici, niciodată!! Treabă-i asta?

2.

30 ianuarie, 1965. Iași

Iubite Prietene,

În sfârșit... mi-a venit inima la loc. Vasăzică n-ai fost supărat pe mine! Mă gândeam eu că-i cu neputință; dar, totuși, îmi ziceam, mai știi? Cine-ar pretinde să cunoască „omnes ambages humanae animae”? Sunt așa de labirintice și de enigmatice uneori, chiar la cei mai buni dintre semenii noștri... Am rămas încremenit aflând despre lupta D-tale acerbă cu atâtea suferințe grele și primejdioase. A fost un adevărat asediu al tuturor stihilor răufăcătoare! Bietul meu prieten! Regret din suflet c-ai îndurat toate câte-mi spui. Dar „tout est bien qui finit bien”! Mă bucur grozav că cetatea – mai bine zis, fortăreața – a rezistat eroic și, în cele din urmă, mai prin ajutorul Esculapilor, mai prin tăria ei nativă, a alungat pentru totdeauna soborul funestelor stihii. Mulțumesc mult p[entru] extrasele celor două studii ale D-tale, pe care le găsesc extrem de interesante și de valoroase. Mai ales „Cântare și vers la Constantin” e o adevărată revelație! Cine s-ar fi așteptat ca, tocmai în Transilvania, motivul brâncovenesc să aibă un așa de frumos ecou? E o dovadă mai mult de unitatea sufletului rom[ânesc] de pretutindeni, iar modesta dramatizare a minerilor noștri e documentul sanctificării marelui Constantin, mai mare p[entru] noi decât Constantin cel Mare. E o adevărată apoteoză a „împăratului Constantin”, cum e numit eroul în „vers”. Te felicit, Dle. Mușlea, c-ai dezgropat o asemenea comoară! Când ai mai avut timp să scrii cu atâtea prin câte-ai trecut?? Bravissimo! Scrie, prietene, scrie! Scrie prin imposibil! Ar fi păcat să rămână nepublicate proiectele D^{tale}; căci sunt sigur că mai ai multe de genul acesta prin sertare. Frumoasa D^{tale} scrisoare ar merita un răspuns mai amplu, pe care nu-l pot da acum, fiindcă plec din Iași, pe mai multe zile, la niște rude, spre Galații mei natali. De aceea, mă mulțumesc numai să confirm primirea prea amabilului D^{tale} mesaj. D-lui Ing. Mușlea – care mi-a căzut așa de simpatic cu figura-i nespuse de tinerească, atât de asemenea tatălui său – împreună cu Domnița lui, le urez toate fericirile posibile, aici, pe planeta TERRA, și chiar în marele Cosmos, căci e f[oare] probabil ca generația lor să-și permită a face sejururi, pe acolo pe unde noi nu am cutezat a trimite decât gânduri înaripate și visuri de domeniul purei fantezii... Cele mai respectuoase omagii D^{nei} Mușlea; multe complimente onor. familiei dr. Macavei. D-tale aceeași afecțiune caldă:

P. Caraman

P.S. Iluziile D^{tale} referitoare la mine – și anume în legătură cu vreo reparare a vechilor erori și orori din partea oficialității – mi se pare un miț!

3.

Iași, Fundacul Codrescu 1
22 April 1965

Iubite prietene,

M-am apucat de-un studiu folkloric comparativ asupra cântecelor de leagăn. Firește, am pornit de la cele românești și – în schița generală de plan pe care o aveam inițial în minte – am fost tentat să le situez pe acestea chiar în centrul obiectivului meu, pentru a radia tematic și fenomenologic, procesul artistico-folkloric de la Români înspre creațiile de același gen ale altor popoare. Dar, pe măsură ce înaintez în lucru, îmi dau seama – „videndo et faciendo” – că noi stăm în urma multor națiuni, în ce privește această specie folklorică, că suntem mai săraci! Și nu suntem mai săraci, fiindcă nu am avut, ci fiindcă, atunci când am avut, ne-au lipsit culegătorii – folkloriști muzicologi sau măcar simpli înregistratori ai textelor. Foarte puțin interes au arătat pentru asemenea creații și folkloriștii noștri de ieri, și cei de azi. Nu-i vorbă, azi, chiar dacă s-ar găsi amatori de a culege, cred că nu ar mai avea ce. Căci faimoasa „civilizație”, care-a-nghițit pe nemestecate atâtea din valorile spirituale autohtone, a înghițit hulpav și cântecele de leagăn. În fața unei așa de dezolante constatări, mi-am schimbat planul de lucru, în sensul că m-am văzut obligat să dau întâietate altor popoare, care ne depășesc pe acest teren. Ce vrei? Objectivité oblige... Dar totuși sunt exasperat de sărăcia materialelor noastre folklorice. De aceea, vin la D-ta, ca la cel mai bun cunoscător al tuturor surselor și resurselor noastre folklorice și, în general, etnografice, ca să-mi indici bibliografic unde pot afla cântece de leagăn românești – fie în culegeri mai complete sau răzlețe (prin unele periodice). Se-nțelege, nu-mi vei spune despre pater Alexandri [sic!] și nici despre părintele S. Fl. Marian (*Nașterea la Români*). Am speranța că-mi vei semnala materiale, de care eu nu am habar și care vor fi existând pe undeva, tipărite sau în msse.; dar vor fi existând. Vezi bine, eu pun și pe seama faptului că sunt un ignorant și jumătate, în bibliografia chestiei care mă interesează pe teren românesc, acest impas al meu. Așadar, te rog, lămurește-mă: unde se află, dacă se află,

ceea ce caut eu?? Și, mai ales, nu uita: mă interesează în gradul cel mai înalt cântece de leagăn din Transilvania! Mă-ntreb dacă nu se vor fi găsind culegeri masive de asemenea cântece la Arhiva de Folklor a Academiei, creată de D-ta la Cluj? Unde sunt acum materialele msse. ale acestei Arhive? Tot la Cluj? Sau, după urâtul nostru obicei, din toate epocile, vor fi duse tot la București?? Dar alte arhive, care să posede asemenea msse., conținând cântece de leagăn cu sau fără arii, mai există? Desigur, te gândești să-mi spui că Arhiva Fonogramică din București; dar acolo îmi repugnă să merg la gândul că l-aș putea întâlni pe cel mai ilustru savant etnograf al secolului, pe faimosul Mihai Popp!

Și încă ceva te mai întreb, în legătură cu terminologia folklorică: după câte știu eu, Românii nu posedă alt termen pentru cântecul cu care mama sau doica adoarme pruncul, decât „cântec de leagăn”. Totuși, în afară de acest termen folkloric perifrastic, nu există cumva, dialectal, și vreunul unitar, vreau să spun alcătuit dintr-un singur cuvânt?? Așa cum e de ex. francezul „berceuse” și cum au atâtea popoare din Orientul Europei. Eu nu cunosc la Români alt termen. Știu că vei fi foarte dezamăgit de ignoranța crasă a prietenului D-tale; dar n-am ce-ți face! Acesta e tristul adevăr, cu atât mai trist cu cât există, în țara asta, unii naivi, cari mă consideră folklorist...

Încheiu, cu speranța că voi primi răspuns la scrisoarea mea! De data aceasta, sunt mai pretențios, fiindcă e la mijloc interesul, și acest interes e al meu. Câtă vreme era vorba numai de sentimente, te iertam mai ușor. Acum mi-ar fi foarte greu să te iert... din motive altruiste! Dar, te rog nu uita proverbul strămoșilor:

„Bis dat qui cito dat!”

Cu sănătatea, am presentimentul că stai foarte bine: e ceea ce-ți doresc „ab imo pectore”. Și, fiindcă peste câteva zile e Paștele, Vă spun totodată la toți din familie „Hristos a Înviat”! Te rog să transmiți prea stimatei Doamne Mușlea, din parte-mi, cele mai respectuoase omagii.

Pe D-ta, te îmbrățișez ca pe un frate:

P. Caraman

P.S. Distinse salutări onor. familiei Dr. Macavei.

4.

Iași, 18 Mai 1965

Scumpe prietene,

Chiar adineauri am primit scrisoarea D^{tale} așa de amabilă și așa de caldă, care te recomandă atât de frumos, în toată autenticitatea D^{tale} de Român și de etnograf! Căci Românul adevărat nu poate fi decât bun și amabil, după cum și etnograful autentic nu poate radia decât simpatie în juru-i, pe deasupra conceptului de naționalitate. Eu, când mă gândesc la D-ta, te văd totdeauna surâzând – un surâs f[oarte] discret, e drept, un surâs al ochilor numai – dar totuși surâzând mereu. De ce nu știu și eu secretul surâsului D^{-tale} fără seamăn de blând, care – pe plan bărbătesc – rivalizează cu cel al faimoasei Monna Lisa? Cred că nu exagerez deloc, fiindcă eu nu mi te pot imagina altfel decât cu figura luminată de el. Mi se pare c-aș putea îndrăzni să-ți dau chiar un sfat în legătură cu aceasta: să nu încetezi niciodată de-a surâde așa cu ochii cum știi numai D^{-ta}, dar niciodată... orice s-ar întâmpla! Dacă lumea ar fi alcătuită numai din oameni care să întrunească cele două calități, relatate mai sus pe seama D^{tale} – adică aceea a bunătații native românești și aceea a etnografului de vocație, iar nu improvizat –, atunci de bună seamă că n-ar mai avea de lucru O.N.U., iar bombele atomice, care sunt ridicule și-așa, ar fi de-a dreptul grotești și n-ar onora nici pe gorile.

Cum să-ți spun recunoștința mea că te-ai ostenit atâta și mai ales suferind fiind? Evident, voi avea plăcerea să-ți citez la locul cuvenit numele, care e atât de indisolubil legat de activitatea folklorică a vremii noastre, dacă, se-nțelege, lucrarea cu care mă ocup acum – foarte dragă mie, aș zice, zmulșă din sufletul și din inima mea – va avea norocul să vadă lumina tiparului... Dar sper să apară măcar postum; căci vreau cu tot dinadinsul s-o duc până la capăt, fiindcă prea mi-e dragă și prea am meditat mult la ea, ani de zile, înainte de a se naște. Tot ceea ce mi-ai trimis D^{-ta} e bun și nou (unele, firește, ca variante la altele cunoscute deja mie). Din sursele indicate, nu aveam știre decât de Breazu, *Patr[ium] Carmen* și Hașdeu [sic!], *Et[ymologicum] Magn[um] [Romaniae]*, ale căror materiale figurau de mult în fișele mele; scăpasem din vedere să-ți comunic de ele. De asemenea, am găsit în fișe – notate pare-mi-se chiar îndată după apariția lor în AAF I – cântecele de leagăn, pe care le-ai publicat D^{-ta} din Țara Oașului și care le completează perfect pe cele datorate lui V. Scurtu. Așadar, mii de mulțumiri, iubite prietene Mușlea!

Cum aş mai vrea să-ți fac și eu un serviciu, ca să nu-ți rămân prea dator! Îmi pare grozav de rău că nu-s medic – dar știi, un medic făcător de minuni – ca să-ți pot conferi încă un stoc de 50 de ani buni, de-aici înainte, după ce, firește, mai întâi te-aș face sănătos tun!

Aș dori cu atât mai mult să pot transforma-n realitate acest gând senin al fanteziei mele, cu cât sunt profund convins că totul ar fi spre binele micii și marei D^{-tale} familii, care – aceasta din urmă – este și a mea, căci mă gândesc la România noastră cea eternă.

Transmite, rogu-te, cele mai respectuoase omagii Prea Stimatei D^{ne} Mușlea, iar pe D^{ta}, bunul meu prieten, te strâng în brațe ca pe un frate:

P. Caraman

P.S. Ți-aș fi expediat cu poșta aceasta și fișele cu materiale pe care ai avut bunătatea să mi le trimiți; însă am vrut să-ți confirm mai întâi primirea lor și să-ți mulțumesc, n-am avut răbdare să-ntârziiu nici o zi. Distinsele mele salutări onor. familiei D^F Macavei și perechei Mușlea Juniores.

5.

Iași, 21. V. 1965

Scumpe Domnule Mușlea,

Mi-am luat note de sursele indicate și de textele pe care cu atâta amabilitate mi le-ai pus la dispoziție. Acum le restituiesc pe toate exact așa cum mi le-ai trimis, inclusiv acea „coupure” din Bălășel. Cele trei texte din colecția D^{tale} proprie le voi cita scurt: *Mușlea, Col. ms.* Cred că e de-ajuns; fiindcă alte indicații, dacă voi crede necesar, le voi da în note speciale. În ce privește sănătatea D^{tale}, îmi pare f[oarte] rău că nu ești perfect mulțumit de ea precum îmi închipuiam. Dar, o idee: Nu crezi că te-ar putea reconforta o vilegiatură bună în vara aceasta, pe undeva la munte, într-un loc fumos – mai frumos decât tot ce poate crea în materie de peizaj cel mai reușit film „tehnicolor” – și unde să sorbi adânc în plămâni D^{tale} de citadin, prea mult țintuit între zidurile Clujului de-atâția ani, un aer ozonat, îmbibat cu parfum de rășină?? Eu cred că Muntele sireacul, cioban și el ca și strămoșii D^{tale}, va face totul ca să te restabilești! Nu se poate ca el să nu recunoască în D^{ta} pe pasionatul folklorist, care s-a ocupat cu atâta dragoste de oamenii lui...

Încearcă numai și vei vedea! Ascultă însă, cuminte, povețele D^{nei} Mușlea și ale D^{ruului} Macavei. Pân-atunci, cât vei mai sta în Cluj, faci bine că ți-ai aranjat program zilnic de plimbări. Dar, nu te obosi.

Dacă întâmplarea face ca și pe viitor să-mi mai poți semnala surse românești de cântece de leagăn, voi fi încântat, căci sunt f[oarte] avid de a cunoaște cât mai multe. E o ramură folklorică, unde de asemenea am fost ași printre celelalte popoare, însă a fost, sărmana, foarte vitregită și nici pe teren n-a fost deloc încurajată.

Mulțumindu-ți încă o dată cu toată recunoștința, rămân al D^{tale}, cu aceleași vechi și cordiale sentimente:

P. Caraman

6.

Iași, 6 Sept[embrie] 1965

Scumpe Domnule Mușlea,

Iertare pentru întârzierea răspunsului meu, de-o mie de ori iertare! Abia ieri m-am întors la Iași, după o neobișnuit de îndelungată hoinăreală prin țară, și am găsit așteptându-mă acasă – de o lună încheiată – prețiosul D-tale mesaj. Unde să aflu cuvintele potrivite pentru a-ți mulțumi cum se cuvine pentru această amabilitate, care iese cu totul din comun?? Bănuiam eu că Arhiva D-tale trebuie să fie o comoară; totuși abia acum îmi dau seama în chip concret ce este în adevăr. Dar mai ales constat cât de urgentă nevoie e ca să fie scoasă la lumină și pusă-n valoare, adică făcută utilizabilă în gradul cel mai înalt. Și cine-ar putea realiza aceasta cel mai bine decât chiar cel care a creat-o? Iar D^{ta} îmi spui într-una din scrisorile precedente că e cu totul inaccesibilă cercetătorilor... Cu alte cuvinte, trebuie să ne bucurăm că încă se păstrează împachetată ermetic în obscure unghere, că nu s-a nimicit în epoca turbure, ca atâtea alte avuții ale țării. De altfel, pare-mi-se că cercetătorii actuali nici nu au nevoie de documentele folklorice ale unei Arhive serioase, ca aceea organizată de D^{ta}. Ei, când vor să dovedească ceea ce-și propun mai dinainte, își fabrică materiale „ad hoc”. Pentru dânșii, „c'est la moindre des choses!” De când i-am pus în fruntea disciplinei noastre – ca autorități supreme, ergo indiscutabile! – pe cei mai iluștri etnografi ai tuturor timpurilor, pe faimoșii Marx, Engels și Lenin (mai înainte era și Stalin; nu știu dacă și Hrușčov, dar nu văd de ce lui i s-ar face nedreptatea de a fi exceptat), de

atunci, etnografia română merge cu pași repezi spre culmile cele mai înalte, afirmându-se din ce în ce mai mult în fața lumii ca o știință autentică, ce dă la lumină tot adevăruri nemuritoare, de puritatea cristalului. Ce noroc, pe-așa vremuri, că această știință are la cârma ei, în Republica Socialistă România, pe omul cel mai competent și mai providențial, care putea fi imaginat, pe ilustrissim-ul Mihai Pop! Omul cel mai dezinteresat și cel mai devotat idealurilor științifice, omul pentru care știința este un sacerdoțiu...

A propos, informația D^{tal} despre absența lui din țară mi-a folosit; căci – deși intenționez de mult să mă duc la Institutul de Etnogr[afie], ca să-i cercetez arhiva – nu mă puteam hotărî, fiindcă mă indispunea prezența lui acolo și însuși gândul că l-aș putea întâlni îmi tăia pofta de a mai merge! Așa, în cursul lunii Iunie, am dat o fugă la București și am scos din arhiva Institutului de Etnogr[afie] tot ce am putut găsi, în special în domeniul cântecelor de leagăn, care mă preocupă acum. Muzicologii Institutului au un mare merit; de altfel Institutul e creația lor – nucleul fiind arhiva fonogramică. Am ascultat și o serie de discuri și de benzi de magnetofon interesante cu cântece de leagăn. Acolo l-am cunoscut și pe d. Ov[idiu] Bârlea, care mi-a vorbit cu multă simpatie și stimă despre D^{ta}. Mi-a făcut impresia că e unul din cei mai serioși cercetători din întregul Institut. Culegerea lui spectaculoasă de basme, de pe terenul folkloric, e o mărturie. Dar și ca om mi-a plăcut acest descendent al Moșilor: pare cald și sincer (sper să nu mă fi înșelat). Dar, mai ales, m-a impresionat modestia lui, care-i șade atât de bine și care e o virtute rarissimă în universul parvenitismului, unde suficiența și morga de mare specialist, a mulțime de improvizați, tronează.

Dar acum, ca să revin „ai meas oves”, te rog să-mi comunici dacă trebuie să-ți restituiesc còpiile dactilografice ale cântecelor de leagăn extrase din Arhiva de Folklor-Cluj sau dacă pot să le păstrez. În cazul dintâi, o voi face cât de curând, dar nu înainte de a mi-o fi spus D^{ta} precis. Dacă însă mi-e permis să le rețin, atunci recunoștința mea e și mai mare.

Este drept că, în cursul lunii August, chiar pe la începutul ei, am fost la copiii mei la Turda, dar nu m-am putut opri în Cluj, căci eram singur cu micii nepoței, care petrecuse[ră] două luni ale verii la Iași și pe care i-am dus la părinții lor. La plecarea din Turda, am trecut prin Cluj pe la ore imposibile, așa că numai gândurile le-am trimis să dea o raită pe la ospitaliera casă de pe Bolintineanu 18, străjuită de elegantul,

credinciosul ei mesteacăn. Îmi pare rău că sănătatea D^{tale} „tot cam șchioapă”. Eu totuși cred că, de când mi-ai scris rândurile ultime, Sua Majestas SANITAS a binevoit să se-nscrie definitiv în sfera normalului și anume a unui viguros normal, așa ca-n alte dăți. E vorba doar de-o simplă revenire la tradiția consacrată... Iată de ce doresc arzător să primesc cât de curând o confirmare în acest sens! Și atunci, o făgăduiesc solemn, îmi voi face drum special spre Turda cu un popas la D^{ta}, la un pahar de voie bună, de autentică voie bună și de uitare a tuturor celor ce trebuiesc uitate...

Al D^{tale}, cu infinită grațitudine și cu frățească dragoste; iar prea stimatei Doamne, cele mai respectuoase omagii:

P. Caraman

P.S. Salutări cordiale familiei Mușlea Junior și respectele mele D^{nei} și D^{lui} Dr. Macavei.

7.

Iași, 17 X. 1965

Scumpe Prietene,

Iar mă necăjești cu vești îngrijorătoare despre sănătatea D^{tale}. Dar cum e cu puțință ca Esculapii Clujului să nu găsească soluția potrivită, care să-ți redea toată sănătatea și buna dispoziție, cea atât de caracteristică naturii D^{tale}?! Cu ea îi contagiai până nu de mult și pe cei mai sceptici și mai deprimați din jurul D^{tale} – precum am aflat –, iar acum vrei să renunți la această misiune atât de nobilă, pe care ți-au dat-o ursitoarele de la intrarea în viață? Haida de, vezi bine că nu se poate! Ar fi pur și simplu absurd. D-ta, ca folklorist autentic ce ești, știi mai bine ca oricine că soarta hotărâtă de ursitoare (Μοίραι) nu poate fi schimbată nici de zei, nici chiar de tata Zeus însuși! Așadar, n-ai alta de făcut decât să fii vesel și senin, așa cum te cunoaște toată lumea. Impasul e trecător: niște nouri rătăciți pe cerul albastru, pe care capriciile vântului i-au adus o clipă, dar pe care tot vântul îi va alunga și risipi curând. Deci, „sursum corda”, amice! Eu aș vrea să-ți dau vești bune de pe-aici, în ce mă privește pe mine personal. Dar am impresia că, astăzi, prea adesea se-ntâmplă, pentru unii ca noi, că – dacă vrem să găsim vești bune – arareori le aflăm în

afară de noi. De aceea, socot că e nevoie să ne creem o lume a noastră proprie: o lume făurită din vis și iluzie, din gânduri abstracte, din orice, cu excluderea realității prezente, ca să putem trăi, ca să nu ne sufocăm. Mă-ntrebi dac-am fost numit de Dalailamele Bucureștilor la Filiala Iași a Academiei R.S.R. ca să conduc Secția de Etnografie? Am auzit și eu o asemenea legendă încă de anul trecut – și la răstimpuri, a circulat stăruitor –, încât puținii oameni de pe-aici, care-s dispuși să dea un ban pe mine, erau siguri ca de-un fapt împlinit. Dar eu n-am luat-o-n serios din capul locului. Nici măcar nu e o legendă frumoasă, ceea ce suntem îndreptățiți a cere de la o legendă. Gândește-te dacă mi-ar sta mie bine într-un asemenea hipostaz. Nu m-aș recunoaște eu însumi pe mine! De altfel, dacă nu s-a-ntâmpat ceea ce-ai dorit D^{ta}, vina e-n primul rând a mea. Căci am arătat o prea dură intransigență cu condițiile, pe care le-am pus eu oficialității, în 1964, când mi s-a propus așa-zisa reintegrare – recunoscându-se tacit că se comisese o eroare cu mine. Eu totuși nu regret nimic; cât despre oficialitate, nu-mi fac nici o grijă, știu că n-a fost niciodată chinuită de scrupule ori de remușcări. Deci, armonie perfectă și echilibru imperturbabil la asasini, ca și la victimă. Nu e acesta irealul??

Aș fi dorit însă din inimă ca, ceea ce n-au avut eleganța de a face cu mine, să facă cu D-ta! Să te văd iarăși, și cât mai curând, în fruntea mișcării folklorice a Transilvaniei, cum îți șede așa de frumos și cum o meriți din plinul plinului. „Dei audiant”! Te îmbrățișez ca pe-un frate și-ți trimit sănătate cu carul și voie bună cu toptanul!

P. Caraman

P.S. Cele mai respectuoase omagii D^{nei} Mușlea și complimente la toți ai D^{vs}.